

fri! tanke

#2 • 2012 • MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND

Møt årets Fritt Ord-prisvinner

Sara Mats Azmeh Rasmussen

Konfirmasjon

**HUMAN-ETISK FORBUNDS
VIKTIGSTE AKTIVITET?**

Intervju

**DET PARANORMALE
FORKLART VITENSKAPELIG**

Fri tanke redigeres
etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri
tanke står ikke nødven-
digvis for Human-Etisk
Forbunds regning.

Kontakt

Tlf: 23 15 60 20
Fax: 23 15 60 21

Epost:

fri.tanke@human.no
fritanke.no

Ansvarlig redaktør

Kirsti Bergh
kirsti.bergh@human.no

Journalist

Even Gran
even.gran@human.no

Design & produksjon

Dinamo Magazine
magazine@dinamo.no

Repro

Dinamo

Trykk

Kroonpress

Opplag

66 950

Coverfoto

Thomas Brun

Stofffrister 2012

Nr 3: 15. juni
Nr 4: 1. oktober

Redaksjonen ble avsluttet 2. april.

01

Jeg gjentar: ja, til et fargerikt fellesskap

NÅR DENNE UTGAVEN av Fri tanke ligger i postkassen til Human-Etisk Forbunds medlemmer, er vi allerede over en uke ut i den ti uker lange rettssaken etter terroren 22. juli i fjor. I løpet av disse ukene vil vi antagelig få høre mye av Anders Behring Breiviks forskrudde versjon av virkeligheten om hvor mye galt det er fatt i Norge, og hvordan en miks av «kulturmarxistiske forrædere» og «masseinnvandring» av muslimer osv. har ødelagt landet.

DA JEG BLE MEDLEM i Human-Etisk Forbund på 1980-tallet deltok forbundet i den antirasistiske kampanjen «Ja til et fargerikt fellesskap». Jeg hadde både jakkemerke og genser med slagordet. Ingen går med slike slagord lenger, men rosemarkeringene etter 22. juli bar i seg noe av den samme gnisten – tanken om at det er mulig med et samfunnsfellesskap på tvers av ulikheter og uenighet.

SELVSAGT BÆRER innvandring fra land som er veldig annerledes enn Norge – når det gjelder kultur, religion og grad av sekularisering – med seg utfordringer, og til og med problemer. Men det meste av empiri tilsier at det på de aller fleste områder går bra. Integreringen i Norge er slett ikke mislykket, som enkelte prøver å gi inntrykk av. Innvandringen er et faktum, og menneskene som kom og de som er blitt født her av dem, er en del av samfunnet vårt. Det er legitimt å være trist over at «det gamle Norge» – som det var på midten av forrige århundre –

01 Elever på Fjell skole feirer FN-dagen og tildelingen av Humanistprisen i 2008. Her tror de at den som lærer å praktisere toleranse fra ung alder, også blir mer tolerant som voksen.

er forsvunnet, men det er mye mer enn bare innvandringen som forandret landet siden den gang. Uten innvandringen ville Norge likevel ha vært forandret av ungdomsopprør, amerikansk kulturpåvirkning, kvinnefrigjøring, olje, velferds- og teknologiutviklingen, for å nevne noe. Å være trist, er en ting, å drive krig – enten det er med verbale eller verre midler – mot samfunnet er noe ganske annet.

SOM ET KVALMEDEMPENDE middel velger jeg meg et bilde fra Fjell skole i Drammen, som fikk Humanistprisen i 2008 for sitt arbeid med antirasisme og vennskap på tvers av nasjonstilhørighet. Det symboliserer for meg det beste av «det nye Norge»: både erkjennelsen av utfordringer, det gode arbeidet med utfordringene – og et fellesskap på tross av ulik bakgrunn. ♦

T Kirsti Bergh, redaktør av Fri tanke

Les på Fritanke.no

På **fritanke.no** publiserer vi jevnlig saker om livssyn, livssynspolitikk og mye annet.

Vi synes vi har spennende stoff også der, som vi gjerne vil du leser.

I dette nummeret har alle referanser til **fritanke.no** et referansenummer.

Tast dette nummeret inn i søkefunksjonen på **fritanke.no** – og voila, så får du opp saken.

- 6 Tilbakeblikk**
Ting vi husker fra månedene som har gått.
- 7 Hva skjer**
Aktivitetskalender fremover.
- 8 3 Medlemmer**
Vi stiller tre medlemmer to spørsmål.

1 Aktuelt

- 9 Aktualitet**
- 10 Notiser**
- 12 Reportasje**
Psykologen Richard Wiseman har gitt ut bok om paranormale fenomen – forklart vitenskapelig.
- 24 Bilder fra verden**
Nærmere 20 000 ikke-troende møttes til en glad markering i Washington, D.C.
- 26 Intervju**
Geir «Minken» Danielsen har levd et helvetes liv og er et litt atypisk medlem av Human-Etisk Forbund.

2 Forbundet

- 31 Forbundet**
- 32 Styreleders spalte**
Heia Drammen! Åse Kleveland hyller kommunen som har tatt tak i utfordringene ved det store mangfoldet i byen.
- 33 Notiser**
- 34 Den frivillige**
Konfirmasjonskursleder Susanne Must tror oppriktig kurset kan gi konfirmanterne verktøy til å tenke.
- 40 Reportasje**
I Oslo og Akershus kan konfirmanter velge en filosofisk variant av konfirmasjonskurset.
- 44 Humanistisk Ungdoms spalte**
Humanistisk Ungdom arrangerer «Ikke la deg lure»-leir.

- 45 Et hovedstyremedlem svarer**
Andreas Heldal-Lund synes det er viktig at Human-Etisk Forbund er tydelig.

3 Tema

- 46 Tema: Religion i offentligheten**
Folk blir stadig mindre religiøse, samtidig som religionen er kommet tilbake. Spørsmålet om religion i offentligheten skaper debatt.

4 Meninger

- 55 Meninger**
- 56 Kronikk**
En ny livssynspolitikk meisles ut. Til syvende og sist handler det om hva slags stat og hva slags samfunn vi vil ha, skriver Bente Sandvig.
- 60 Infografikk**
Hjernedvask presenterer Tro, liv & praksis – en grafisk framstilling av hva nordmenn tror.
- 62 Kommentar**
Filosofen Lars Fr. H Svendsen skriver om ondskap og fri vilje.
- 64 Portrett**
Åpenhjertig intervju med Fritt Ords Pris-vinner Sara Mats Azmeh Rasmussen.
- 72 Menneskerettigheter**
Verdenserklæringen lover rett til liv, likevel finnes det ingen konvensjoner som forbyr dødsstraff.
- 75 Respons og debatt**
Vi gir et lite glimt fra debattene på Fri tanke og Human-Etisk Forbunds ulike nettsted.
- 76 Kritisk tenkning**
Filosofen Morten Fastvold skriver om engler og åndelighet.
- 79 For og i mot**
Vi utfordrer en motstander og en tilhenger av aktiv dødshjelp til å svare kort på kompliserte spørsmål.
- 80 Bøker og slik**

JANUAR

4

Teselskap hos HEF

Morgenbladet-journalist Marius Lien leverte en bredside mot sure ateister og HEF før jul – og ble invitert på te i Humanismens hus. Etter det som ble et hyggelig møte sa Lien til Fritanke.no: – Jeg har lært mye, og vil definitivt ikke være like redd neste gang jeg ser et HEF-medlem på gata. Les mer på [Fritanke.no](#) (8713)

10

Grunnlovsutvalg

Menneskerettighetsutvalget ledet av Inge Lønning fram en rekke grunnlovsendringer for Stortinget. Forslagene innebærer at menneskerettighetene grunnlovsfestes. HEF ga uttrykk for støtte til forslaget. Les mer på [Fritanke.no](#) (8719)

11

Rapport om hatgrupper

Nettmagasinet Vepsen ga ut en rapport om norske hatgrupper, med fokus på høyreekstreme grupper – alt fra tradisjonell og åpenlyst rasistisk og antisemittisk innvandringsmotstand med koblinger til nynazisme, til de nye alarmropene om at «muslimene er i ferd med å ta over Europa». I tillegg er ytterliggående konspirasjonsgrupper inkludert i rapporten. Les mer på [Fritanke.no](#) (8724)

FEBRUAR

17

Skeptikere samlet

De skumle skeptikerne var samlet til konferansen Kritisk masse om kritisk granskning av virkeligheten. Her dreide et seg om et bredt spekter av alternativ medisin, illusjonisme og hjernelureri, antivaksinasjons-propaganda, misforstått vitenskap og moderne myter. Les mer på [Fritanke.no](#) (8761)

20

Forsvarte kristen kulturarv

Grimstad kommunestyre vedtok enstemmig å fortsette tradisjonen med å syngre Fedrelands-salmen før kommunestyremøtet settes. De som ikke ønsker å være med på salmesangen må stå på gangen og vente. Les mer på [Fritanke.no](#) (8764)

25

Solidaritetskonferanse

HAMU arrangerte konferanse om bistand og religion, med foredrag av blant andre Tore Linné Eriksen. HAMU er Human-Etisk Forbunds humanitæraksjon, der målet med bistands-prosjektene er å fremme menneskerettigheter, særlig der de krenkes som følge av tradisjonell og religiøs undertrykkelse. Vil du gi din støtte? Les og lær mer på [hamu.no](#)

MARS

1

1 år siden kampanjestart

Ett år siden start av «Ingen liker å bli lurt». Fortsatt er det diskusjoner på Facebook-siden, og fortsatt er det grunn til å være på vakt overfor manglende kritisk tenkning.

10

Årsmotegave

Landet rundt ble det arrangert årsmøter i lokal- og fylkeslag i årets første måneder, men bare deltagerne på årsmøtet i Buskerud fylkeslag var så heldige å få «humanistvotter» i gave. Strikket av HEF-medlem Ingrid Smith. Oppskrift på [human.no](#)

14

Kirka og HEF sammen

Den norske kirke og Human-Etisk Forbund gikk sammen om et dialogmøte om religion i det offentlige rom, der både krusifikssaken i Italia og de offentlige minnemarkeringene etter 22. juli ble diskutert. Les mer på [Fritanke.no](#) (8785)

17

Filosoferingens dag

Over 100 mennesker besøkte lørdag 17.mars Humanismens hus i Oslo i regi av Filosofere sammen, for å delta på filosofiske kafeer og individuelle samtaler.

APRIL

2

Stiftelsesdagen

56 år siden stiftelsen av Human-Etisk Forbund.

12

Kirkemøtet

Den norske kirke holder Kirkemøte i Tønsberg, hvor blant annet den nye salmeboken – nå også med ateisten Nordahl Griegs Til Ungdommen – behandles. I tillegg skal kirkevalgene evalueres og ny kirkeordning vedtas.

16

Terrorrettssaken starter

Rettssaken mot Anders Behring Breivik starter. Forfatter Audhild Skoglund følger den, og vil skrive kommentarer for [Fritanke.no](#).

21

Ungdommens landsmøte

For femte gang avholder Human-Etisk Forbunds ungdomsorganisasjon, Humanistisk Ungdom, sitt landsmøte.

MAI

2

Konfirmasjonspåmelding

Påmelding til Humanistisk konfirmasjon 2013 starter. Se [human.no](#) for mer info.

21

Grunnlovsendringer

De formelle grunnlovsendringene i det politiske kirkeforliket behandles og vedtas i Stortinget.

25

Håndkledagen

Den internasjonale håndkledagen. Til minne om forfatteren og skeptikeren Douglas Adams (som for øvrig ville fylt 50 år i år) og bøkene hans Hitchhikers guide til galaksen.

26

Humanistkonferanse i Nederland

Kan humanistiske verdier være byggesteiner for et motstandsdyktig livssyn, som ivaretar grunnleggende menneskelige verdier og beskytter mot tankeløshet og nihilisme? Dette og mer til vil konferansen Humanism & Resilience utforske fra 25.-27. mai. Åpent for alle. Les mer på [europeanhumanists2012.eu](#)

JUNI

21

Humanistdagen

Den internasjonale humanistdagen markeres i liten grad i Norge, men kanskje er det på tide å få det til i år?

22

«Spiderleir» fri for religion

Kritisk tenkning for de minste: Camp Quest er en spennende leir for 12-16-åringer på Tungenes Fyr i Rogaland 22.-24.juni. Her skal klassisk speideraktivitet kombineres med «hjerneaktivitet». Det er ledig plass – sjekk ut Camp Quest Norge på Facebook.

JULI

28

Ikke la deg lure-leir

Humanistisk Ungdom holder sin årlige sommerleir på Ringerike folkehøgskole i Hønefoss 28. juli til 2. august. Tema: «Ikke la deg lure». Vi mennesker har mange forunderlige forestillinger om hvordan ting er skrudd sammen her i verden, men hvordan er egentlig vi selv skrudd sammen? Og hvorfor er vi så lette å lure? Påmelding [humanistiskungdom.no](#)

Vi stiller tre medlemmer to spørsmål

- (1) Hvorfor er du medlem i Human-Etisk Forbund?
- (2) Hvilken(e) sak(er) Human-Etisk Forbund arbeider med synes du er viktigst?

CATHRINE JOHNSEN
Stavanger

(1) Jeg ble medlem i Human-Etisk forbund fordi jeg føler det er den nærmeste organisasjonen som støtter mitt livssyn. Og jeg synes forbundet gjør en såpass bra jobb at det fortjener mine skattekroner.

(2) Jeg synes HAMU gjør en utrolig flott jobb. Det å kunne hjelpe folk i nød uten å prakke på dem en tro, sier at menneskeheten jobber med hjertet og ikke har baktanker. Ellers vil jeg fremheve det flotte initiativet Humanistisk speidergruppe i Stavanger! Jeg synes det er trist at speiderbevegelsen i Norge ikke klarer å innlemme barn uavhengig av tro.

KIRSTI SØGSTAD
Oslo

(1) Jeg vokste opp ikke-religiøs, men fikk prøve det jeg ville. Jeg hadde en kjæreste i en kristen ungdomsklubb, et hyggelig miljø av unge troende, en kul prest og mye musikk. Men jeg fant etter hvert ut at jeg ikke hørte hjemme der og meldte meg ut av statskirken som myndig. På grunn av det viktige arbeidet med bevisstgjøring og seremonier meldte jeg meg inn i Human-Etisk Forbund.

(2) De alternative seremoniene er viktige, og har nok vært svært viktig for økningen av medlemstallet opp gjennom årene. Vi vil gjerne markere disse livets store øyeblikk – gi barnet ditt et navn, lære om hva livet krever av deg og hva du kan gjøre det til i konfirmentkursene, glede seg over å bli to gjennom en bryllupshøytidelighet og å vite at det siste farvel med deg blir etter ditt ønske og i din ånd.

SVERRE LANDAAS
Oslo

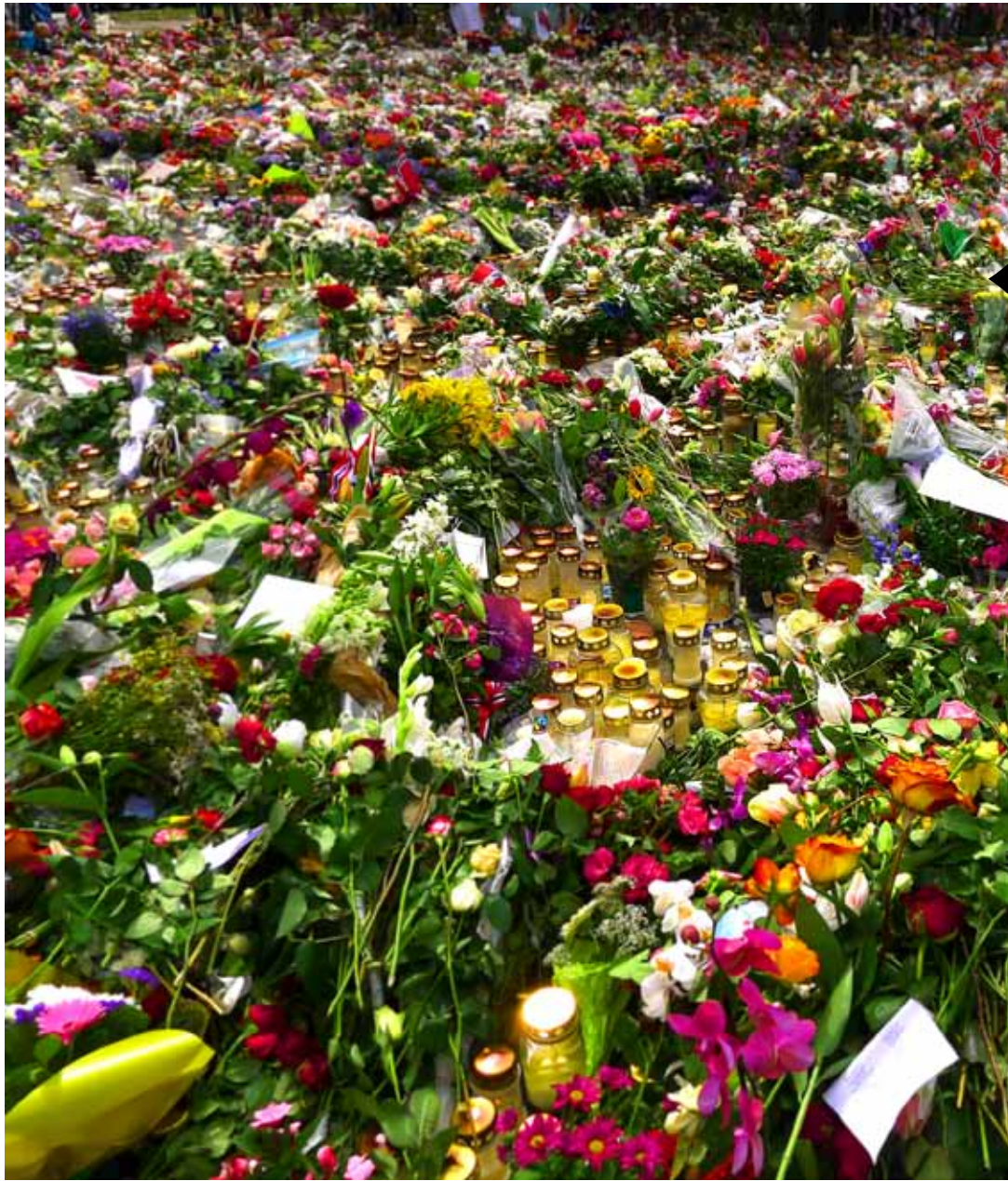
(1) Jeg har alltid vært kritisk til religioner og tro på andre overnaturlige fenomener, men tok først skrittet og meldte meg ut av statskirken da jeg var i midten av 20-årene. Et par år etter gikk jeg inn i Human-Etisk Forbund – som da var en nokså liten organisasjon – for å støtte innsatsen mot kirkens hegemoni over skole, barnehager, kringkasting og mye annet.

(2) Kirken har måttet gi slipp på mye makt over institusjoner og folks privatliv, men vi vet fra andre land at trenden kan snu. Forbundets viktigste oppgave er derfor å arbeide for at Norge skal bli en sekulær stat, der religion er et privat anliggende. HEF må ikke være mer «tolerant» overfor religiøs formynderi fra presteskapet hos innvandrerbefolkningen enn overfor vår egen statskirke.

Aktuelt

- 1
- 2
- 3
- 4

REPORTASJE	NOTISER	BILDER FRA VERDEN	INTERVJU
------------	---------	-------------------	----------

F. Ane Maus

«Fokus på det gode»

«Kjære Norge, nå trenger vi dere igjen. Vi trenger den medmenneskeligheten, det engasjementet og det samholdet vi viste hverandre etter terroren i fjor», skriver AUF-leder Eskil Pedersen på bloggen sin i forkant av terrorrettssaken etter 22.juli. Rettsaken kommer til å være i mediebildet og prege oss framover.

– Det vi gjorde etter 22.juli handlet ikke først og fremst om å være enige i alt – eller å unngå vanskelige spørsmål. Det handlet om den enkle omsorgen, det å gi hverandre en klem, vise andre omtanke ved å gjøre noe godt for andre, skriver Pedersen.

SE OGSÅ
eskilpedersen.
origo.no

fri tanke.no

➤ Et flertall av nordmenn er positive til det økte mangfoldet av tros- og livssynssamfunn, og hver tredje nordmann åpner for selv å delta i livssynsdialog. Også HEF-lag deltar i dialoger. **(8791)**

➤ Ikke-troende og humanetikere jobber i kristne organisasjoner som Frelsesarmeen, Bymisjonen og Blå Kors. Hvorfor er medmenneskelig engasjement nesten alltid religiøst betinget? **(8792)**

➤ Lars Gule med bok som går inn i den aktuelle debatten: *Ekstremismens kjennetegn. Ansvar og motsvar*. **(8798)**

➤ Tente du lys eller la ned blomster utenfor Oslo Domkirke etter 22. juli? Da har du gjort en kirkelig markering, ifølge KIFO. Forskningsprosjektet «Den offentlige sorgen» leverer sin endelige rapport 12. juni 2012. **(8735)**

➤ Ny norsk dokumentarfilm om katolsk eksorsisme. «Eksorsisten i det 21. århundre» følger fire profesjonelle demonutdrivere og er flue på veggen under deres ritualer. **(8794)**

01

TILTALT FOR BLASFEMI

Mens den norske blasfemilovgivningen er passivisert, er det å fornærme guder, profeter, hellige skrifter og religiøse følelser fortsatt en alvorlig forseelse i mange land i verden.

➔ I Indonesia – hvor alle innbyggere siden 2006 er nødt til å bekjenne seg til en av seks statsgodkjente religioner – kom den offentlig ansatte Alexander Aan i trøbbel etter i januar å ha skrevet på Facebook at det ikke finnes noen gud og at han ikke trodde på engler, djevl, himmel eller helvete. Det førte til at han ble banket opp av en mobb, og deretter ble han arrestert. Ifølge Indonesias blasfemilov, som ble fornyet i 2009, er det forbudt å fornærme religioner. Han risikerer nå opp mot fem år i fengsel. Det siste som er kjent om ham, er politiets melding om at han vil oppgi sin religionsløshet og konvertere til islam.

Den saudiarabiske journalisten Hamza Kashgari twitret moderat kritisk om profeten Muhammed (blant annet mot hans guddommelighet og om at de var likemenn) på dennes fødselsdag 4. februar. Det utløste et voldsomt

sinne og krav om at Kashgari måtte henrettes for å ha frafalt islam. Kashgari rømte landet, men under mellomlanding i Malaysia – på vei til New Zealand – ble han arrestert og raskt utlevert til saudiarabiske myndigheter. Etter det har det vært stille om ham (se også side 72).

Både Aan og Kashgari har støttegrupper på Facebook. I Egypt har den koptisk-kristne politikeren og forretningsmannen Naguib Sawiris stått overfor trusselen om rettssak etter at han i fjor sommer retvitret et bilde av Mikke og Minnie Mus i konservativ muslimsk klesdrakt. Det skapte sinnereaksjoner, og det hjalp ikke at han beklaget.

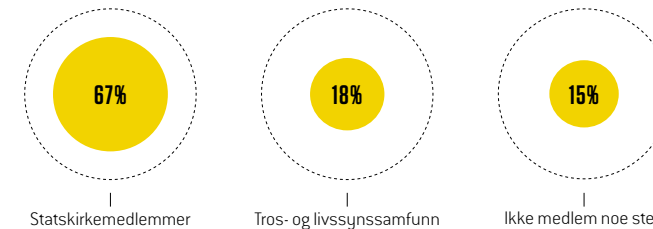
Pakistan er et av de verste blasfemilandene, hvor man vet at de strenge blasfemilovene også blir brukt til grunnløse anklager i landtvister osv. Ifølge rapporter er nær 1300 siktet etter blasfe-

01 Om du føler deg religiøst krenket i Norge, kan du ytre deg, men ikke få hjelp fra blasfemilovgivning.

milovene mellom 1986 og 2010.

Det er imidlertid ikke bare i muslimske land blasfemi blir slått ned på. En av Polens mest kjente popstjerner, Dorota «Doda» Rabczewska, ble i januar dømt til å betale ca. 8800 kroner i bot for å ha snakket nedsettende om religion. Bakgrunnen var uttalelser hun kom med om Bibelen i 2009, om at det er vanskelig å tro på noe «som ble skrevet ned av noen som var fulle på vin mens de røkte en eller annen urt». Også hennes uttalelser skapte sinte reaksjoner. Den polske blasfemiloven forbyr å fornærme religiøse følelser. ❖

Les mer på fritanke.no [8736, 8738, 8753]

AVANTGARDISTISK LIVSSYNSPOLITIKK I DRAMMEN

➔ Det norske livssynslandskapet er i endring: medlemstallet i statskirka går nedover, mens antall medlemmer i tros- og livssynsorganisasjoner utenfor øker, noe som fører til økte utgifter for mange kommuner. En av dem er Drammen - hvor bare 67 prosent er statskirkemedlemmer, mens 18 prosent tilhører 249 ulike tros- og livssynssamfunn - og der har rådmannen i et høringsnotat sett på ulike sider ved dagens ordning og skissert mulige løsninger. Notatet inneholder en rekke viktige livssynspolitiske prinsippavklaringer, der målet er et samfunn hvor alle tros- og livssynsretninger er mer likestilt. Blant annet foreslår notatet å legge

medlemsutviklingen i kirka til grunn for kirkebevilgningen. Noe som vil føre til at nedgang i medlemmer medfører nedgang i bevilgninger. Notatet tar også for seg ansvaret for presteboliger, om kommunen bør overta gravferdsforvaltning, ansvaret for å ta opp lån for kirka og sette opp nye kirkebygg, den særlige tilretteleggingen for kirkelige skolebesøk osv.

Notatet slår også fast at kommunen i lang tid har gjort feil når det gjelder tildeling av støtte til andre tros- og livssynssamfunn. Bare driftstilskuddet til kirken er regnet inn i beregningsgrunnlaget for støtten de andre, mens tilskuddene til investeringer har vært holdt utenfor. Det har ført til mindre tilskudd pr medlem for de andre, og dette lover rådmannen skal rettes opp. Reaksjonene fra kirkelig hold har ikke latt vente på seg, og flere har understreket at dette ikke er noe Drammen kommune bare kan vedta.

Les mer om dette på fritanke.no [8750, 8751, 8752]

HUMANIST I REGJERINGEN

➔ Med Inga Marthe Thorkildsen som ny barne- og familieminister har vi fått en statsråd som regner seg som humanist uten Gud. I 2007 var hun en av fire politikere som ble intervjuet om livssyn og politikk i boken *Verdier og verdighet*. Hun la vekt på at for henne handler humanismen først og fremst om at alle mennesker er like mye verd:

– Jeg trenger ingen Gud for å være solidarisk, ta miljøhensyn og alt dette. Jeg har egentlig aldri skjont kristne som snakker om hvor viktig gudstroen deres er som motiva-

sjon for å handle riktig overfor andre mennesker. Er det så vanskelig å finne ut at man ikke bør forurense naturen og opptre solidarisk overfor sine medmennesker? Hadde de ikke greid å finne ut av dette uten Gud? Det synes jeg er underlig. Les hele intervjuet på fritanke.no [søkereferanse 7890].

70 % statskirkemedlemmer i regjeringen. Regjeringen har i dag seks statsråder som ikke er medlemmer av statskirken. Dette er statsministeren selv, Jens Stoltenberg, samt Anniken Huitfeldt, Hanne Bjurstrøm, Espen Barth Eide, Heikki Holmås og Inga Marthe Thorkildsen. Det betyr at statskirken har noe svakere oppslutning i regjeringen enn i folket generelt. Kirkens medlemstall fra 2010 [3 835 477] jamført med folketallet 1. januar 2011 [4 920 305], viser at ca. 78 prosent av befolkningen pr. 2010 er medlem.

➔ Den engelske filosofen og skribenten **Julian Baggini** (foto) etterlyser en ny måte å være ateist på. Han kritiserer den såkalte nyateismen for å være for krass og polariserende. I mars lanserte han sitt Hedningmanifest som antyder en ikke-dogmatisk ateisme, hvor man nettopp kaller seg hedning - som Baggini mener er mindre selvhøytidelig enn ateist. Stikkordene er naturalisme, forpliktelse overfor sannheten, men også åpenhet for at man kan ta feil; respekt for vitenskap, men ikke en dogmatisk holdning til den; fornufte er verdifull, men skjør; ingen illusjoner om at et liv som hedning nødvendigvis er fylt av lykke; for en sekulær stat, men ikke forbud mot religion; og en mer ydmyk holdning overfor religion, hvor man erkjenner at man kan ha visse felles verdier med religiøse, og er mer opptatt av å finne felles grunn enn å skille seg fra de andre. Men selvsagt, at man er religionskritisk når det er nødvendig. [8793]

Når vi ser ting som ikke fins

Hjernen er kanskje alene, men kan få deg til å tro
at det er mystiske ting tilstede.

T Kirsti Bergh

Det er tidlig morgengry og nesten mørkt i rommet. Du føler du kommer ut fra søvnen. Så forskrekkes du: ved fotenden står en gråaktig litt lysende skikkelse, som løfter hendene mot deg og gjør noen – besvergelses? Det er akkurat som skikkelsen mumler noe uforståelig. Du kan ikke bevege deg! Du er helt låst og skrekkslagen. Det hele varer en stund, før skikkelsen forsvinner og du igjen kan bevege deg. Adrenalinet pumper gjennom kroppen. Hva var dette? Et spøkelse? Et romvesen? En demon?

Mange spøkelsesfortellinger handler om nettopp slike opplevelser. I mars i år, under retts-saken om salget av et «hjemsokt» hus i Nord-Gudbrandsdalen tingrett, fortalte et av vitnene om overnaturlige opplevelser i huset. Blant annet våknet hun en morgen av at det lå en mann oppå henne og presset henne ned i senga. Det var ikke kjæresten, som hun først trodde, men noe annet – noe uforklarlig. En skremmende opplevelse.

FORLAGSREDAKTØR BENTE PIHLSTRØM i Humanist forlag forteller om en lignende opplevelse. Hun våknet med vondt i hånd-

leddene. Ved siden av sengen stod en sint – gnom! Og det var tydelig at det var han som hadde holdt henne fast i håndleddene. Og det verste av alt, hun var ikke i stand til å røre seg.

– Jeg ble livredd. Plutselig står et vesen du har trodd var eventyr foran deg, og jeg kunne ikke røre meg, forteller hun.

Og opplevelsen føltes veldig virkelig. Selv om hun forstod at det *måtte* finnes en naturlig forklaring.

PSYKOLOGIPROFESSOR RICHARD WISEMAN har skrevet boka *Paranormalitet. Hvorfor vi ser ting som ikke er der*, nylig utgitt på norsk av nettopp Humanist forlag. Her forklarer han forlags-redaktørens skremmende opplevelse – og antagelig også spøkelsesopplevelsen i huset på Vinstra: nemlig fenomenet søvnparalyse. Det er et fenomen man først har forstått i nyere tid, etter at man oppdaget og forstod REM-søvn. Kort fortalt har forskning avdekket fem klare søvnstadier, som man er inn og ut av flere ganger i løpet av en søvnperiode. I den fasen som er knyttet til innsovning eller oppvåkning – stadium 1 – er hjernen veldig aktiv og produserer høyfrekvente hjernebølger, og det er da folk ofte opplever dette fenomenet.

WISEMAN SKRIVER i *Paranormalitet* at

nyere undersøkelser viser at rundt 40 prosent av befolkningen har hatt lignende opplevelser: det å våkne med følelsen av at de har «en knugende vekt på brystet, fornemmer et ondt nærvær og ser underlige skikkelser i mørket».

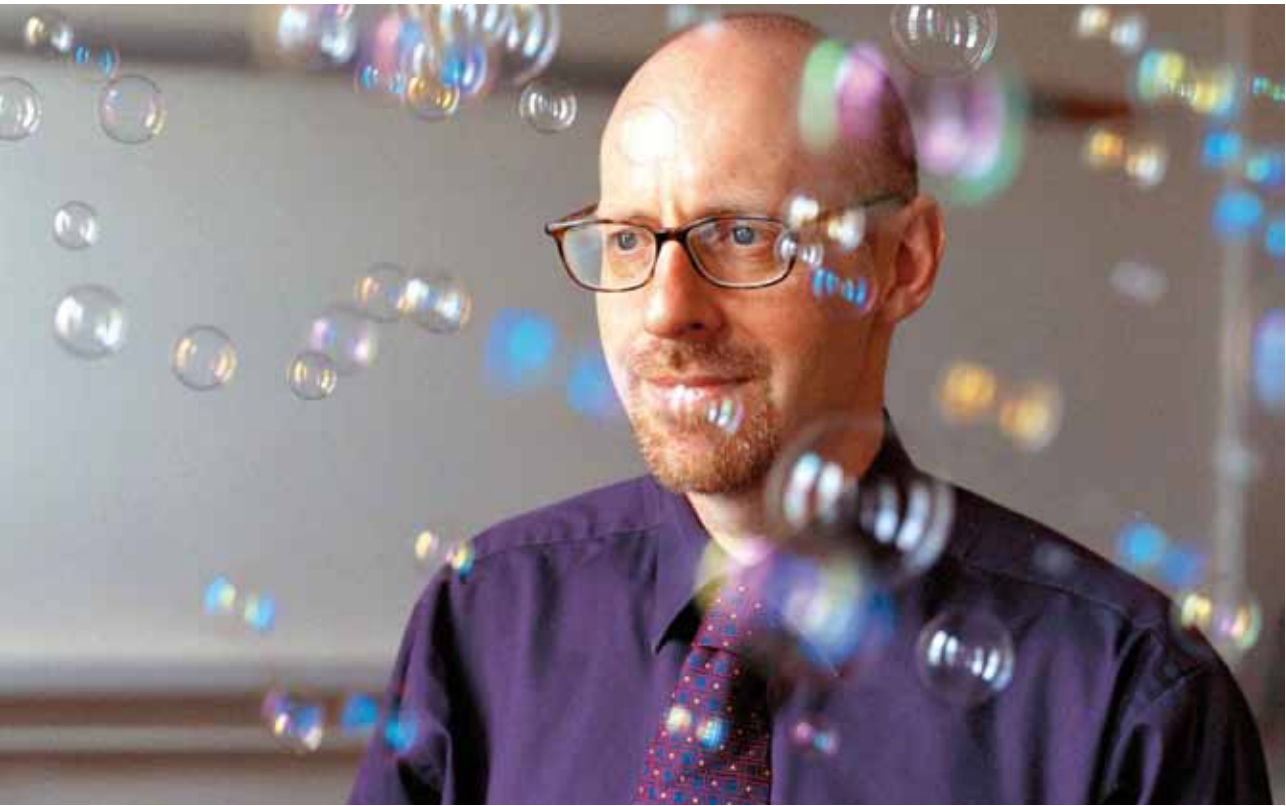
Det kan høres rart ut, men det er altså hjernen vår som får oss til å se, kjenne og høre disse fenomenene – uten at det betyr at vi er sinnsforstyrret. Enten hallusinasjonene opptrer ved innsovning eller ved oppvåkning, kan de resultere i opplevelsen av et bredt spekter av visuelle fenomener, som «tilfeldige flekker, lysende linjer, geometriske mønstre og mystiske dyr og menneskelige skikkelser». Og ikke nok med det, det inkluderer gjerne også underlige lyder – som høye brak, fottrinn, svak hvissing og brokker av setninger.

01 Med boka *Paranormalitet* ønsket psykologiprofessor Richard Wiseman å formidle den forskningsbaserte litteraturen om paranormale fenomen.

02 Bente Pihlstrøm hadde en skremmende søvnparalyse-opplevelse hvor en liten sint gnom stod ved sengen hennes. I ettertid er det heldigvis lett å le av det.

03 Opp gjennom historien har utallige mennesker opplevd besøk av demoner som den i Henry Fuselis Marerittet [1781]. I dag er besøket like gjerne utenomjordisk.

01

F. eomagazine.eu

02

03

WTF / corbis / scapix

01

► **AT DET Å FÅ EN NATURLIG** forklaring oppleves som beroligende, bekrefter Wiseman da Fri tanke møter ham.

– Ja, jeg snakket senest med noen i forrige uke som i årevis hadde hatt denne typen opplevelser. De hadde vært engstelige, men det å lese boka og forstå at det de opplevde var utslag av normal hjerneaktivitet, var svært beroligende. Mens de tidligere hadde vært veldig redde og oppbrakte over spøkelsesbesøk, hadde opplevelsene nå dempet seg og stressnivået deres var betydelig redusert, forteller han.

Og nettopp dette var utgangspunktet for at han skrev boka *Paranormalitet*.

– Om du går inn i en bokhandel – slik er det definitivt i England, men sikkert også her – er det flust med bøker om engler, helbredende energi og psykiske krefter, påpeker han.

– Jeg ville formidle den andre siden av dette. For den mer skeptiske litteraturen – som den psykologiske biten – er veldig vanskelig for folk å finne. Den befinner seg i de vitenskapelige journalene. Derfor ville jeg ta dette materialet, vise det fram

01 Professor Richard Wiseman har gjennomført en rekke forsøk og tester av såkalte klarsynte og medium – ingen har bestått testen under kontrollerte forhold. Her fra seanse a la 1800-tallets England, i 2004, hvor formålet var å finne ut om deltagernes opplevelser var et resultat av frykt, suggesjon, triks eller genuin kontakt med ånde verdenen.

og si «fint, tror gjerne på spøkelser og ut av kroppen-opplevelser og whatever, men vit i alle fall at det også finnes andre forklaringer». Og denne boka er et forsøk på å legge ut den informasjonen på en morsom og tilgjengelig måte.

Det er erfaringene fra mer enn tjue års opptatthet av det paranormales psykologi som har dannet utgangspunktet for boka. Han har vært opptatt av hva det er som gjør at folk har disse opplevelsene. Og da oppdaget han også at det *er* mange som har undersøkt dette. Men resultatene av de grundige undersøkelsene får ikke like mye oppmerksomhet som spøkelsesfortellingene og historiene om synske.

WISEMAN SELV HAR OGSÅ undersøkt mange spøkelsesfenomen, medier som snakker med døde og klarsynte uten å finne en eneste indikasjon på at noe overnaturlig foregår. Tvert i mot finner han stadig at det er høyst naturlige forklaringer.

Ikke bare har Wiseman undersøkt utallige hjemsøkte hus, men han har også gjennomført et talende eksperiment, som han beskriver i boka. Han fant et sted hvor det ikke var noen tidligere historier om overnaturlige fenomen, og så brukte han tid på å etablere en fortelling om tragiske hendelser og et hjemsøkt sted. Det gikk ikke lenge før utenforstå-

En betydelig del av tiden tar hjernen faktisk veldig feil.

ende kunne fortelle om egne opplevelser. Noe skyldes helt sikkert folk som bare vil gjøre seg interessante, men andre skyldes også vår enestående evne til å suggere oss selv og tro på ting som ikke er der.

I *Paranormalitet* har Wiseman samlet eksperimenter, fortellinger og eksempler for å gi leseren redskaper til å forstå hvordan en såkalt klarsynt kan få deg til å tro at de vet mer om deg enn du forteller, hvordan våre forventninger farger hvordan vi tolker – enten det er hva folk sier eller det vi ser og opplever på andre vis, hvordan klassiske lurerier har foregått, og hvordan vår egen hjerne kan bidra i «bedraget».

Optiske illusjoner er et godt eksempel på det siste.

SOM TIDLIGERE TRYLLEKUNSTNER har Wiseman befattet seg mye med illusjoner, og i boka bruker han illusjoner for å vise hvordan vi ser ting som ikke er der. Han beskriver kort fortalt en illusjon som at din sansning av verden ikke matcher hvordan verden egentlig forholder seg.

– Noen illusjoner er så overbevisende at du tenker at du ikke *kan* ta feil. For eksempel tegningen hvor et område ser ut som det er mørkere enn det andre, men faktisk har de samme farge. Det er en ganske overveldende erkjennelse at du ikke virkelig *ser* verden, men du skaper et bilde ►

*Noen illusjoner er så overbevisende
at du tenker at du ikke kan ta feil.*

► av hva du tror du ser der ute. En betydelig del av tiden tar hjernen faktisk veldig feil.

DETTE SKJØNNER VI når vi ser slike optiske illusjoner, men vi har vanskelig å ta inn over oss at når hjernen kan ta feil i forhold til vår sansning i slike tilfeller, kan den opplagt også ta feil i andre henseende.

– Vi mennesker liker å stole på erfaringen. Det føles som om erfaringen vår er ganske eksakt. Vi ser visuelle illusjoner – som tegningen av en gammel dame som også er en ung dame, eller kaninen som også er en and – og tenker at det bare er en rar merkverdighet, en underholdende illusjon, men ellers er jeg en nøyaktig observatør. Jeg tror vi er veldig gode til å tro det, sier Wiseman.

– Derfor er det slik at hvis vi en gang er sanndrømte eller vi ser en spøkelsesaktig figur, liker vi å tro at det vi ser eller opple-ver er likt det vi san-ser. Jeg tror det er det som får oss til å snuble. Hvis du innser at du faktisk ofte tar feil og det «paranormale» ikke kommer som en overraskelse, kan du isteden resonnerer at «å, jeg har bare tatt eller sett feil». Men av en eller annen grunn vil vi ikke det, vi vil skape mening. «Det er en grunn til at dette hendte», «denne drømmen som ble sann er en slags profeti som sier noe om hvordan jeg bør leve resten av livet mitt». Og det å tenke slik kan lede oss kraftig på villspor i blant.

Det er fascinerende i hvor stor grad vi lures av illusjoner, og ikke bare med syns-sansen. Wiseman beskriver for eksempel et triks du kan utføre ved hjelp av en gum-mihånd og en venn: Du legger gummi-hånden foran deg og skjuler din egen hånd

bak en bok eller noe lignende, og lar et håndkle dekke mellomrommet mellom overarm og gummihånd, slik at det ser ut som gummihånden er din egen. Så får du noen til å stryke samtidig over den skjulte hånden og gummihånden som du ser. Et-ter en liten stund vil du oppleve det som om gummihånden er din! Og samtidig vil den virkelige hånden din bli kaldere. Wiseman skriver at «det er som om hjer-nen avskjærer blodforsyningen til den usynlige hånden straks den tror at den ikke lenger er en del av kroppen». Ved

hjelp av lignende illu-sjonsmakeri har man trigget en følelse hos forsøkspersoner av å stå *utenfor* selve krop-pen sin.

DISSE EKSEMPLENE VISER hvor lett opplevelser som går på tvers av vår oppfatning av virkelig-heten kan oppstå, og derfor gjør at vi tror noe overnaturlig er på gang.

I *Paranormalitet* viser Wiseman også på ulike vis hvilket komplekst apparat den menneskelige

sansningen er, hvilke begrensninger den har, hvordan sansningen påvirkes av forventningene våre, hvordan ulike ting kan manipulere våre forventninger, og hvor-dan vi bruker mentale «snarveier» og har en hjerne på konstant jakt etter mening. Vi er så gode til å se mønstre, at vi ser dem også der de ikke finnes. En forklaring på ►

01 Hjernen vår er så utrolig flink til å se mønstre at den ser mønstre også der det ikke finnes. Derfor ser vi et menneskelig ansikt i NASA-fotografiene fra Mars' overflate og Jesu ansikt på en ristet brødskive.

NTB / corbis / scanpix

Wiseman's utgivelser

Paranormality
Hvorfor vi ser det som ikke er der? Paranormale fenomener eksisterer ikke, ifølge professor Richard Wiseman.

:59 seconds
Avslører selv-hjelpsmyter, og presenterer beviste teknikker som skal hjelpe å oppnå mål og ambisjoner på mindre enn ett minutt!

Quirkology
Quirkology tar for seg de mer kuriøse sidene av psykologien, inkludert hvordan oppdage løgner og vitenskapen om karisma.

The Luck Factor
Prinsipp for å få et heldig liv, og vitenskapelige studier som viser hvordan de kan brukes til å maksimere lykke.

Did You Spot The Gorilla?
Om hvorfor vi går glipp av uventede muligheter, og teknikker for å lære å oppdage det som er rett foran nesen vår.

01

Richard Wiseman

Richard Wiseman (født 1966) er professor i psykologi, men startet som profesjonell tryllekunstner.

Kjent for sine kritiske undersøkelser av uvanlige fenomen, inkludert paranormale fenomen, men også blant annet hell og uhell. Han ledet i 2001 et eksperiment for å finne verdens morsomste spøk.

Ifølge en undersøkelse er han den oftest siterte psykologen i britisk media.

Følg ham på richardwiseman.wordpress.com.

- det kan være at det evolusjonsmessig kan ha vært bedre å se en løve eller et fiendtlig ansikt for mye i buskene enn for lite, den gang våre forfedre vandret på savannen.

WISEMAN MENER FOLK flest egentlig er ganske rasjonelle – når de skal kjøpe ting som bil eller hus. Da gjør de ofte rasjonelle vurderinger, men når det kommer til det paranormale, virker det som ønsket om å tro gjør at intelligente mennesker *blir* troende.

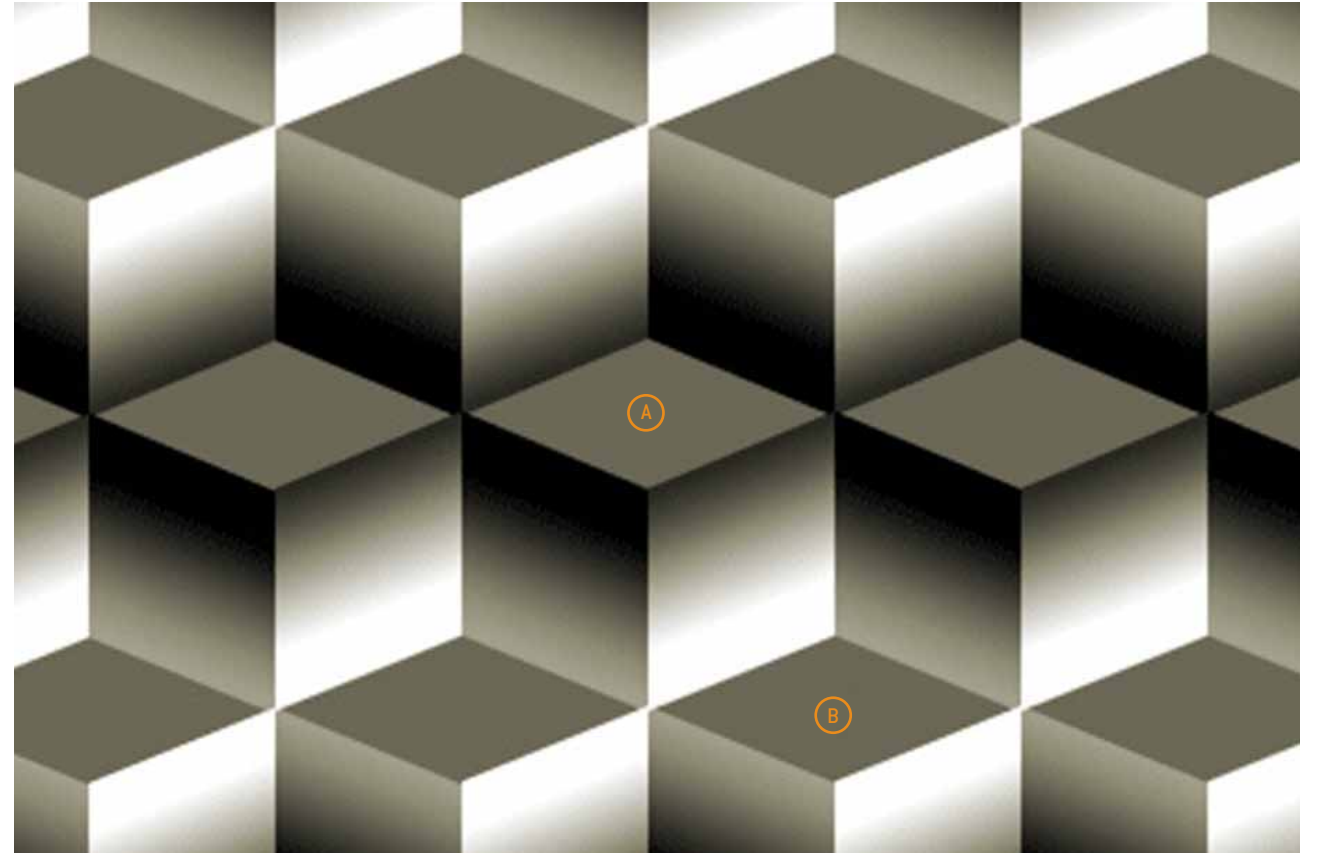
DET ER DE KLARSYNTe og ulike medium – de som hevder å være i kontakt med døde mennesker – som er det paranormale fenomenet som vekker mest avsky hos Wiseman.

– Folk overlater kontrollen over livet sitt til slike folk. Det er en industri der ute som overhode ikke er regulert. En gruppe mennesker med problemer – av økonomisk, karrieremessig eller personlig art – går til en annen gruppe som

01 Superstjerne-medium som Lisa Williams – som også trekker fulle hus i Norge – er blant det som provoserer Wiseman mest. I Paranormalitet gir han leseren utrustning til å gjennomskue dem – eller framstå som klarsynt selv.

overbeviser dem om at de har magiske krefter. Uavhengig om de har rådgiverkvalifikasjoner tilbyr de veiledning. Og i motsetning til annen rådgivning, som handler om å gi mennesker redskaper til å løse sine egne problemer, gjør den klarsyntes råd at du gang på gang må tilbake for å få hjelp på nytt. Vi ville ikke tillatt dette i noen annen rådgivningsbransje, mener han.

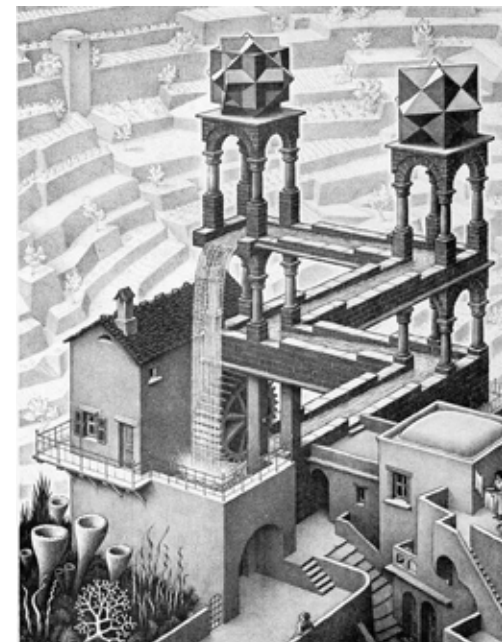
HER TROR HAN *Paranormalitet* kan ha størst nytteverdi, ved folk lærer seg å gjennomskue de triksene slike folk bruker – bevisst eller ubevisst – til å overbevise om at de har magiske krefter. ♦

01

02

03

01 Overbevisende illusjon: Fargen i felt A og felt B er nøyaktig den samme. Tror du det ikke? Klipp ut og se selv. Hjernen din jobber hele tiden med å sette sammen informasjon og å tolke og forstå, og så må den komme til en konklusjon. Det er utrolig hvor lite det er basert på hva som er den faktiske fysiske informasjonen. To andre lesetips om hjernens finurligheter: The Science of Superstition: How the Developing Brain Creates Supernatural Beliefs (Bruce M. Hood) og The Tell-Tale Brain (V.S. Ramachandran).

02 & 03 – Vi ser optiske illusjoner og tenker at det bare er en underholdende illusjon, men ellers er vi nøyaktige observatører.

01

02

03

Reason Rally Washington

F NTB / Corbis / Scanpix

Lordag 24. mars gikk The Reason Rally av stabelen på The Mall i Washington [01], D.C. Av arrangørene kalt «den største ateistmarkeringen i verdenshistorien». Tjue ulike ateistorganisasjoner stod bak, og tross regnet møtte mellom 10 000 og 20 000 mennesker. Sjefskoordinator David Silverman, leder for American Atheist, erklærte i forkant at demonstrasjonen uansett ville være en suksess – ikke minst fordi de ulike organisasjonene stod sammen. Dermed er den sekulære bevegelsen langt mer slagkraftig enn før. Målet med markeringen var å vise at det finnes mange ateister i USA, og at amerikanere flest kjenner ateister – ofte uten å vite det.

Gjennomsnittsalderen var ganske lav, noe som gjenspeiler utviklingen i USA – der 33 prosent under 30 år betrakter seg selv som ikke-troende.

Motdemonstrantene var forutsigbart nok også til stede [03].

Les Jan Arild Snoens reportasje på fritanke.no [8795]

– Endelig var jeg fri! Helvetesangst, demokkelsverd og hele driten gikk ut av pipa. Det lå askebiter over hele området rundt her, forteller **Geir «Minken» Danielsen** om da han kvittet seg med kristendommen.

«Hold kjeft, jeg brenner bibler!»

T Even Gran F Even Gran

En hårete mann med en diger bart kommer mot meg utenfor huset og gir meg en lang og hard klem. «Velkommen hjem til oss. Så godt å se deg», sier han. Vi har aldri møtt hverandre før, men det er ikke så viktig. Geir «Minken» Danielsen er et av Human-Etisk Forbunds mer fargerike medlemmer, og det tar det ikke så lang tid å bli kjent med han. Veldig godt kjent.

I **STUA FÅR JEG** hilse på kona Wenche og datteren Veronica. Det er nesten som å hilse på karakterer i en roman man nettopp har lest. Men boka *Et helvetes liv* av Geir «Minken» Danielsen er ikke en roman. Det er fortellingen om livet hans.

– Se, her er alt

sammen, sier Geir og peker på tykke bunker med dokumentasjon. Der ligger avisutklipp, brev, e-poster og dagboknotater som dokumenterer det tragiske bildrapet på datteren Marita, alkoholismen, og brutale oppgjør med lokale narkolangere, bygderasister og ondsinnede ryktespredere. Her ligger side opp og side ned om grunnløse incest-tanklager, selvmordforsøk og ikke minst

drapet som han nylig slapp ut av fengsel for. Men først, bruddet med kristendommen. Geir tenner nok en rullings (Tiedemanns Rød, den sterkeste typen) og forteller i vei. Det var bestemora på morssiden som stod for den verste kristenundertrykkingen i oppveksten.

– Hun var et troll av ei kjerring som plantet mye frykt i meg. På sine eldre dager ble hun blind, og ble pleid av moren min. En dag, mens hun ble stelt,

01 Tegningen av Nokas-raner Johnny Tendrup, som sonet sammen Geir i Skien fengsel, viser en beslutsom Geir som ordner opp når noen truer det som betyr mest for ham – familien.

kjente hun med fingrene at moren min brukte ørepynt. Hun rasket ut ørepynten så mamma begynte å striblø. Det er synd å pynte seg, vet du. Da kan man jo havne i helvete, forteller Geir.

BRUDDET MED KRISTENDOMMEN kom etter et besøk på Sørlandet.

– Da bestemora mi på farssida døde, var jeg knust av sorg. Hun var en klippe i den ellers så turbulente oppveksten min. Alltid snill, varm og raus. Rett før begravelsen hennes var vi på besøk til noen predikantfolk utenfor Kristiansand. Utpå kvelden sa jeg noe om at «hvis det finnes en gud og en himmel, så vet jeg at hun er der nå». Farmora mi hadde ikke vært så veldig religiøs, og predikanten fikk seg derfor til å svare: «Det kan du bare glemme. Der hun er nå, er det varmt.»

Det var dråpen som fikk det til å renne over for Geir. Han raste ut av predikant ➤

01

► hjemmet og kom ikke tilbake. Nå skulle han endelig gjøre seg ferdig med den helvetes kristendommen en gang for alle! Vel hjemme satte han seg ved peisen og brant opp alle biblene og salmebøkene i huset.

RETT ETTER DETTE meldte han seg inn i Human-Etisk Forbund.

– For meg betyr Human-Etisk Forbund toleranse og medmenneskelighet. Alle ungene våre har hatt Borgerlig (Humanistisk) konfirmasjon. Da jeg var helt på bunnen etter at Marita døde, og satt der med en revolver i den ene hånda og en helflaske whisky i den andre, hadde jeg et avskjedsbrev i baklomma der det stod at jeg ville ha en borgerlig seremoni. Men motet sviktet. Morgenens etter våknet jeg med skallebank og en tom whiskyflaske, forteller han.

DET BLE HELDIGVIS IKKE bruk for seremoni fra Human-Etisk Forbund da, men under soningen i fengsel kunne han veldig gjerne ha tenkt seg kontakt med forbundet.

– Det kom prester til fengselet hele tiden som vi kunne snakke med, men aldri noen fra Human-Etisk Forbund. Vi snakket ofte om at det hadde vært fint med et ikke-religiøst samtaletilbud, sier han.

I FJOR HØST kom Geirs selvbiografi *Et helvetes liv* på Aschehoug forlag. Boka innledes og avsluttes med drapet som skulle gi ham en dom på ni år, med seks av dem bak murene. Ifølge boka startet det hele med at «Per» – en tidligere arbeidskamerat – insisterte på at Geir måtte bli med og pusse opp ei hytte på Oksøya utenfor Brevik. Geir hadde ikke lyst, fordi han tidligere hadde hatt en svært ubehagelig opplevelse under en hyt-

tetur, der Per drakk seg full og lagde kvalm.

MEN DENNE GANGEN skulle det ikke bli noe drikking, lovte Per. Geir lot seg overtale og sa også ja til å ta med en revolver fordi de måtte kvitte seg med en grevling som hadde laget seg hi under hytta. Det varte ikke lenge før Per begynte å drikke og kalle Geir «et jævla rasshøl»

omtrent hele tida. Det hele utartet til ren trakassering, forteller Geir.

SÅ SENERE PÅ NATTA, skjedde det. Datteren til Geir, Marita, hadde nettopp blitt drept i en meningsløs bilulykke med en ruset sjåfør. Tidligere hadde det gått rykter på bygda om at Geir hadde forgrepet seg på henne. Så når Per kalte Geirs døde datter «ei hore», noe faren burde vite fordi «han hadde jo pult'a han òg», så rant begeret over for Geir.

– Hadde tønna rommet hundre patroner, hadde jeg antakelig smelt av dem også, for raseriet var totalt. Med ordene sine satte Per inn sitt siste knivstøt i et sår som var vidåpent og fylt til randen med verkende materie, skriver Geir i *Et helvetes liv*.

– Hvorfor har livet ditt blitt så dramatisk, tror du?

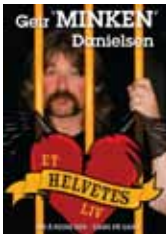
– Psykologen min sa en gang at jeg har ►

01 I leserinnlegget «Legekontor uten kølapp» skriver Geir «Minken» Danielsen: «Tungsinnet tok tak i dag. På tide med en time hos legen Gaia igjen. Pakker den slitte ryggsekken. Smører med noen blingser. Inngangen til legekontoret er så fin: Høye, ranke mørkgrønne graner ønsker velkommen. De er venteværelset. Rusler videre. Kjenner dævelskapen allerede har begynt å avta.»

01

Et helvetes liv

Boka «Et helvetes liv» kom på Aschehoug høsten 2011. Boka fikk god mottagelse i pressen. «At noen som har opplevd så mye grusomt greier å reise seg og levere en velskrevet bok om livet sitt, kan ikke kalles noe annet enn imponerende. Det som fremfor alt gjør «Minken»s historie så god, er at han klarer å formidle et allmenngyldig budskap.» skriver Stein Inge Jørgensen i VG.

01

02

f

Geir «Minken» Danielsen

- Født 1960
- Gift, tre barn
- Tøff oppvekst med rus, vold og mobbing
- Store alkoholproblemer
- Dømt for drap i 2005
- Lever for friluftsliv, jakt og fiske
- Gitarist og låtskriver.
- Sjekk «minkendanielsen» på Youtube.
- Har gitt ut bok om livet sitt på Aschehoug
- Medlem i Human-Etis Forbund

► for mye empati – at jeg er simpelthen ikke i stand til å se på urett uten å ta affære. Jeg tror nok det er hovedårsaken, sier han.

NÅR DET GJELDER «å ta affære» har for øvrig ikke Geir særlig tro på politi og rettsstat. Han har bedre erfaring med å rydde opp selv, og da med de midlene som trengs.

– Jeg har fått en del tilbud om å være med på kurs i «alternativ til vold». Men min erfaring sier meg at det ikke alltid er noe «alternativ til vold». I boka kan du lese om den gangen jeg fikk stoppet noen rasister fra å mobbe et indisk ektepar ut av den bygda vi bodde i på Sørlandet. En annen gang jagde jeg bort en narkopusher som forsynte ungene mine med stoff, fra hjemstedet vårt her på Herre. Det hadde jeg aldri greid med dialog og argumenter. Enkelte mennesker skjønner bare ett språk, mener Geir.

– Ser du ingen problemer med å ta loven i egne hender?

– Nei, jeg ser i grunnen flere problemer med likegyldigheten – at folk ikke bryr seg og lukker øynene. Mener du vi bare skal sitte og se på når bygdedyret sprer rykter, når barn mobbes og feige rasister trakasserer innvandrere? Da er det bedre å ordne opp. Jeg kan ikke annet. Det er slik jeg er.

En annen viktig side av ham er kjærligheten til natur og friluftsliv. *Et*

01 Geir lever for friluftsliv, jakt og fiske. Han påstår at han har sovnet flere netter ute i skogen, enn hjemme i senga. Foto: Privat

02 Det er ikke akkurat profesjonelle tatovører som står bak dette. Det meste er gjort av kamerater i fylla, forteller Geir. Det som står nederst på armen er imidlertid ikke til å misforstå: “Wenche. Love.”

helvetes liv er den andre boka han gir ut. Den første het *Født til jakt og fiske*, og handler om turer i skog og mark. Geir har lang fartstid som skribent i ulike villmarkslivsmagasiner. Han har også vært bidragsyter til naturprogrammer på NRK.

NÅ ER GEIR KLAR for et rolig liv. I vår flytter han med kona til et småbruk langt inne i skogen.

– Endelig skal vi få bo midt i vårt rette element – naturen. Etter alle disse årene med bråk, vold og elendighet skal vi selge huset på Herre og legge alt det gamle bak oss. Nå har jeg sittet i fengsel i seks år, og gitt ut bok om livet mitt. Det får være nok. Det er på tide med en ny start, slår Geir «Minken» Danielsen fast. ♦

Forbundet

- 1
- 2
- 3
- 4

GENERALSEKRETÆREN

NOTISER

DE FRIVILLIGE

NORGE RUNDT

HUMANISTISK UNGDOM

STYREMEDLEMMET

F. Tor Arnesen

Stilfull seremoni

Vakker vårblomstring I løpet av våren arrangerer lokal-lag i Human-Etisk Forbund til sammen over 300 konfirmasjons-seremonier. Idretts-haller, kinosaler og forsamlingshus forvandles til stilfulle seremoni-lokaler gjennom innsatsen til hundrevis av frivillige. Det er gjerne flere seremonier i hvert lokale i løpet av en seremonidag. Her fra konfirmasjons-seremoni i Ibsenhuset på Grenland i 2011. I løpet dagen ble det holdt tre seremonier for 254 konfirmanter med over 2500 familiemedlemmer og venner til stede. Som seg hør og bør var det musikk, dans og taler.

SE OGSÅ **fritanke.no**

01

Heia Drammen!

OVER HELE LANDET arbeider kommuner med å utvikle tettsteder og byer. Noen tar konsekvensene av de store samfunnsendringer som finner sted, mens andre fortsetter omtrent som før. Drammen har tatt tak i utfordringene ved det store mangfoldet byen er blitt beriket med.

FOR FÅ TIÅR SIDEN fremsto Drammen som en ganske identitetsløs by i skyggen av hovedstaden. Et gigantisk veikryss, litt grått og slitent, delt av en lett brunfarget elv. Et sted de fleste passerte. I dag kan fylkesmann Kirsti Kolle Grøndahl nyte synet av en ren elv omringet av vakre parker, fra statens hus i Elvebyen – nabo av et levende kulturbygg preget av en befolkning med røtter i alle verdenshjørner, Drammen bibliotek. På en høyde på Strømsiden finner vi Fjell skole, som er blitt belønnet med Humanistprisen for deres banebrytende innsatser mot rasisme og for vennskap over nasjonsgrenser. Nylig opplevde vi hvordan Drammen kommune på en forbilledlig måte hadde konvertert et kristent kapell i krematoriet til et vakkert, verdig og livssynsnøytralt seremonirom til nytte for hele mangfoldet.

NÅ HAR RÅDMANNEN i Drammen presentert drøftingsforslaget om forholdet kommunen og livssynsmangfoldet. Her foreslår han ikke bare forpliktende målsetninger om likebehandling, men innrømmer også feil i dagens system. Han erkjenner bl.a. at beregningen av tilskudd per medlem har gitt kirken langt høyere bidrag enn andre tros og livssynssamfunn, og beskriver

01 Drammen kommune fornyer seg på flere måter, og la nylig fram et dokument som skisserer en mer likestilt livssynspolitik.

kommunenenes begrensede innflytelse på gravferdsforvaltning og kirkedrift. Nå vil man sørge for likebehandling, likeverd og likestilling - det er gjennomgangsmelodien. Dermed tar man kjernen i menneskerettstenkningen og bryter den ned til konkrete mål for lokalsamfunnet, slik Fjell skole har gjort det blant sine lærere og elever.

Det faktum at kommunen har valgt å organisere seg i det meget aktive Drammen og omegn tros- og livssynsforum - DOTL – har stor betydning for den utvikling som nå skjer. Det foreslås å nedtone den særstilling som Kirkelig fellesråd har i dag, en naturlig konsekvens av dagens mangfoldige samfunn.

Høyttenkningen fra Drammen bør inspirere mange andre kommuner i Norge. Vi i HEF bør over hele landet utfordre våre hjemkommuner til å lære av selvransakelsen fra Buskerud. Vi istemmer et hurra for Drammen! ♦

T. Åse Kleveland,
styreleder Human-Etisk Forbund

F NTB / scanpix

TOK ASYLBARNA I FORSVAR

➡ Saken om asylbarna som er vokst opp i Norge, men nå skal sendes ut av landet fordi foreldrene har fått endelig avslag på asylsøknaden, engasjerte også Human-Etisk Forbund. Forbundets hovedstyret ber i en uttalelse regjeringen sikre at ingen asylbarn ble sendt ut for stortingsmeldingen om barn på flukt er behandlet. «Barn har ikke valgt sin egen skjebne, men er uskyldige ofre for foreldrenes vurderinger og myndighetenes politikk», uttaler styret og viste til at FNs barnekonvensjon er tatt

inn i den norske menneskerettighetsloven og derfor må ha forrang i forhold til annen norsk lovgivning. Hovedstyret mener at innvandringspolitiske hensyn ikke må tas på bekostning av «barns beste», og påpeker at det i utlendingsloven også heter at barnets tilknytning til landet skal tillegges særlig vekt.

På sosiale medier fikk Human-Etisk Forbund både ros og ris for sitt vedtak fra medlemmer. Årsmøtet til fylkeslaget i Rogaland hadde i forkant kommet med en lignende uttalelse, mens Buskerud fylkeslag på sitt årsmøte i etterkant besluttet ikke å slutte seg til den, med den begrunnelse at det var utenfor forbundets mandat som livssynsorganisasjon. Les mer på fritanke.no (søkereferanse 8788, 8781).

HAR VIGSLET 100 PAR

➡ Vigsler Baard Thalberg holdt 21. januar i år sin humanistiske vigsel nr. 100 – og tar gjerne hundre til.

Thalberg var med å bygge opp tilbudet fra Human-Etisk Forbund søkte vigselsrett i 1999 til forbundet fikk det i 2005.

– Jeg kan vel si at jeg var en av pådriverne for at vi skulle få humanistisk vigsel. Det var jo en viss diskusjon om dette i forbundet på 90-tallet, og da var jeg definitivt på ja-siden. Og da seremonien ble opprettet, var jeg en av de første til å melde meg som vigsler. Jeg har nok vært ivrigere og sagt mer ja enn de fleste, sier han.

Men den beste vigselen han har vært med på var i april 2009, og det var hans egen.

Totalt sett har nesten 5000 par blitt viet humanistisk siden starten i 2005. Les mer om Humanistisk vigsel i neste Fritanke.

MED EN KLYPE SALT

➡ Human-Etisk Forbund i Møre og Romsdal arrangerer turné med søsknene Marit og Bendik Simonsen fra redaksjonen i skepsispodcasten «Saltklypa» i slutten av april. Turneen består av kveldsarangement med kritisk blikk på moderne overtro og skolebesøk med samme tema på dagtid. Kveldene er del av det humanistiske konfirmasjonskurset, men i tillegg åpne for alle.

– Vi ønsker å fremme kritisk tenkning generelt og overfor våre konfirmanter spesielt, sier Jørn Kipsund i fylkeslaget. Initiativtakerne i Møre og Romsdal synes saltklypa-redaksjonen er gode formidlere av kritisk tenkning.

Første kveld er mandag 23. april ved Aasen-tunet mellom Ørsta og Volda. Deretter blir det Ålesund [24. april], Molde [25. april] og Kristiansund [26. april]. Sjekk ut saltklypa.no

Omsorgsskepsis

➤ Det foreløpige inntrykket fra svarene som er kommet inn på HEFs omsorgsutredning er en viss skepsis til å sette seg ambisiøse omsorgsmål. Lagene ser at det krever lokalt engasjement, og kapasiteten mangler.

Ikke halehelt

➤ HEF-stifter Kristian Horn nådde ikke opp i konkurransen om å bli «halehelt» hos Norwegian.

Radioetiker

➤ HEF-rådgiver og filosof Kaja Melsom er blitt medlem i radio-programmet Verdbør-sens etikpanel på NRK P2. Hver 4. lørdag kommenterer hun dagsaktuelle problemstillinger sammen med filosof Berge Solberg og statsviter Raino Malnes.

Konferanse

➤ Årets landskonferanse i Human-Etisk Forbund tar opp temaet Ekstremisme og toleransens grenser. Den går av stabelen 20.-21. oktober, på Thon Hotel Oslo Airport, og er åpen for alle medlemmer. Påmelding fra august, med frist 20. september. Les mer på human.no

Human-Etisk Forbund tilbyr fire livsfaseseremonier, navnefest, konfirmasjon, vigsel og gravferd.

Neste utgave:
Vigsel

Susanne Must er et JA-mennesket. Da hun ble spurt om å bli kursleder for konfirmasjon, tok hun utfordringen. Og har ikke angret siden.

EN SPENNENDE UTFORDRING

Humanistisk konfirmasjon

Består av et kurs og en høytidelig avsluttende seremoni.

Kurset begynner som regel i januar/februar og består som regel av ukentlige samlinger fra januar/februar og fram til seremonien i mai/juni.

De ulike temaene på kurset berører etiske problemstillinger og det fokuseres spesielt på ungdoms vilkår.

T Kirsti Bergh F Espen Istad

Selv ikke lørdag 11. februar, mens hun står og banner over bilen som har funnet det for godt å ta kvelden – full av konfirmasjonsbøker, frukt og kjeks – på vei til konfirmasjonssamling på Molde videregående skole. I underkant av hundre ungdommer står utenfor i duskregnet og venter på at Susanne Must, konfirmasjonskursleder, koordinator for Humanistisk konfirmasjon i Møre og Romsdal og konfirmasjonskurslederinstruktør (det betyr at hun lærer opp nye kursledere), skal komme og låse dem inn og ønske velkommen til en firetimers samling denne formiddagen. Susanne mener en av de viktigste egenskapene til en kursleder å være pliktoppfyllende og til å stole på for konfirmanter – og aldri komme for seint til konfirmasjonssamlingen. Nå er det nettopp det hun gjør på grunn av den usolidariske bilen. Og i tillegg virker ikke det trådløse nettet på skolen, noe som gjør at

de fem kurslederne ikke kan få tatt navneopprop, for navnelistene ligger digitalt på internett. Hun er både svett og småstressa når hun ledsager sin konfirmantgruppe på 16 gutter og jenter til et av klasserommene.

ÅRETS KONFIRMANTKULL er Susannes tredje. Hun ble rekruttert av ei venninne som ringte rundt til potensielle kursledere. Susanne tenkte det høstes ut som en spennende utfordring. Som hun syntes det å hoppe i paraglider virket som en spennende utfordring. Ikke lenge etter telefonsamtalen hadde industrimekanikeren blitt opplært og kurset.

– Og så var det bare full gass og å møte konfirmanter, ler hun.

Susanne arbeider til daglig som industrimekaniker på Brunvoll, men på fritida er hun hobbybonde og hestejente. Framtoningen hennes er litt barsk, svart ►

01-04 Susanne Must hadde knapt pedagogisk erfaring, men føler hun har lært masse gjennom å bli kurset og å kurse.

01

02

03

04

01

At det har gått så bra, skyldes de reflekterte konfirman- tene.

► i både klær og hår, men øynene rammes stadig inn av smilerynker som ofte sprekker opp av en hyppig og høy latter.

Før første samling var hun «skitnervøs», men det ble en opptur. Etter endt kurs fikk hun gode tilbakemeldinger fra konfirmanter, foresatte og lokallaget. Og etterpå er hun bare blitt mer og mer involvert, både som koordinator og som den som lærer opp nye kursledere.

At det har gått så bra, skyldes de reflekterte konfirmanter og det gode konfirmasjonsopplegget.

– Vi har blant annet masse «icebreakingsøvelser» som kan brukes hvis det går trått og blir kjedelig.

DENNE LØRDAGEN synes Susanne det er greit å gå rett på noen runder med slike øvelser. Og konfirmanter kommer fra

ulike skoler og mange kjenner ikke hverandre fra før. Etter å ha fått ungdommene til å sette vekk pultene og stille stolene i en ring slik at alle ser hverandre, kjører hun i gang første øvelse. Det er en slags avansert utgave av stollegen: Den som «har'n» må stå i midten og si navnet sitt og hva-som-helst de liker. Så må alle som også liker det samme reise seg og bytte plass.

«Jeg heter Even og bor i hus», «Jeg heter Caroline og liker volleyball», «Jeg heter Luc og kommer fra Nederland», «Jeg heter Synnøve og har hund», «Jeg heter Andreas og geime».

Det går i farger, sport, årstider, og Martin med lua langt ned i panna, han liker «å daffe».

«Zipp zapp boing» løser opp enda litt mer, en lek hvor man ved hjelp av håndbevegelser og ord sender en imaginær ball

01 – Jeg heter Caroline og jeg liker volleyball. «Icebreakingsøvelser» er hjelpemidler til å løsne på stemningen.

02 Gjennom en kortlek må konfirmanter reflektere over hva de er villige til å ofre for andres menneskerettigheter?

videre etter bestemte regler. Først ser tenåringene litt motvillige ut, men litt etter litt bobler latteren fram. De blir nødt til å se på hverandre, møte blick og etter hvert blir de mer og mer engasjert. Ja, til og med «daffe-Martin» er aktivt med. Leken løsner faktisk litt opp i stemningen, og det er på tide å starte med tema.

Susanne tegner en konstruert situasjon på tavla som gjør at ungdommene må ta stilling til hvilke handlinger og hvilke egenskaper som er best og dårligst: En utnytter sin maktposisjon, en er ufrivillig utro mot kjæresten, en bruker vold, en stiller seg nøytral osv?.

02

I grupper på fire og fire diskuterer de: Kjell er verst, for han tvinger Ida til å ligge med ham. Nei, Håkon er verst, han brukte vold. Men han hadde jo egentlig gode egenskaper. Selv om det hun gjorde var dårlig, gjorde Ida det av kjærlighet og hun var ærlig. Hvem er best? Jo, det må være Ivan, for han er nøytral.

SUSANNE GÅR RUNDT, lytter til diskusjonene og kommer med spørsmål. Etter at de har diskutert i grupper, legger de fram sine vurderinger. Nesten alle rangerer Ivan – som stilte seg utenfor konfliktene og ikke ville ta stilling – som den med best egen-skap.

– Ivan han står bare utenfor – er det god moral?, spør Susanne. Hun prøver å utfordre ungdommene. De trekker på det. Nei, det var kanskje ikke god moral bare å stå på utsiden.

SUSANNE LEVERER ingen fasit. Men etterpå leser hun «Lærer Bjørndals metode» fra konfirmasjonsboka. En tekst om læreren

som irrettesetter de flinke og poulære elevene, som ikke mobber, men som heller ikke sier i fra. Og hvordan han får dem til å stå opp og forsvare klassens populære og slik gjør livet lettere for henne.

– Hva synes dere?

– Fin, kommer det mumlende, men samstemt fra konfirmanter.

– Vi velger ofte ikke å bry oss i hverdagen. Noen ganger er det bare så lite som skal til. Kanskje bare å reise seg opp og ta til motmæle. Alle kan gjøre en forskjell. Det krever mot, men det koster ikke så mye som det vil gi dere igjen, sier Susanne.

Det temaet hun synes er viktigst, er menneskerettigheter, men det som engasjerer ungdommene mest er som regel de etiske dilemmaene omkring rus, forteller hun. Da kjører Susanne «fire-hjørnersøvelser», hvor ungdommene må uttrykke seg enten gjennom ord eller ved å stille seg opp fysisk ved et utsagn de slutter seg til.

– Det er sjelden de ikke sier hva de mener. De er ærlige.

Verdiene viktig

– **Det var verdiene** som gjorde at jeg valgte humanistisk konfirmasjon, forteller Synnøve Berg Meisingset (bildet). Hun hadde egentlig tenkt å følge kristelige konfirmasjon, men ombestemte seg da hun fant ut hvilket syn presten hadde på homofili og abort. Hun synes kurset er lærerikt og nyttig.

– Jeg synes det er bra å være der og diskutere. Jeg finner ut mye om hva jeg tenker, og det er interessant å høre hva andre tenker, sier hun entusiastisk.

Det som har gjort mest inntrykk, var deltagelsen på flyktningleiren Camp Refugee, hvor konfirmanter opplevde flyktninglivet i 24 timer.

– Det var ikke artig, men veldig interessant. Og denne timen da. På skolen blir vi aldri satt sammen i grupper og får høre hva andre tenker. Her må vi tenke og argumentere. Og så gleder jeg meg til temaet om rus og doping. Jeg synes det er viktig å få dette som ungdom. De som velger det vekk går glipp av noe.

Og så ser hun fram til seremonien: – Jeg gleder meg veldig til seremonien! Jeg har vært på en før og jeg synes den er veldig fin! ♦

Nøkkeltall 2012

Antall konfirmanter:
10000 (hvorav ca 1000 flere
gutter enn jenter; og ca 20 % har
minst én foresatt som er medlem i
Human-Etisk Forbund)

Antall kurs: 700
Antall kursledere: 500
Antall kurssteder: 200
Antall seremonier: 312
Konfirmanter 2012: 10000

Omkring halvparten av alle
konfirmanter deltok på rolle-
spilleirene Camp Refugee eller På
flukt, eller på andre tilsvarende
arrangement.

«Fun facts»

Det nordligste stedet hvor
Humanistisk konfirmasjon er
avholdt, er Mehamn. I år er det
Hammerfest.

Den lengstreisende konfirmanen i
2012 reiste 30 mil og 4,5 timer for
å delta på helgekurs.

I 2007 ble den første Humanistisk
konfirmasjon med samisk preg
arrangert i Kautokeino.

Det sørligste stedet hvor
Humanistisk konfirmasjon
avholdes, er Mandal i Vest-Agder,
som har den største prosentopp-
slutningen i hele fylket.

Hovedutfordringen for konfirma-
sjonsarrangører på mindre steder,
er å få nok kursledere.

01

02

- **DET TROR HUN** handler om kursledernes holdning, at de stiller seg undrende til ungdommenes synspunkter. «Hvorfor er det greit? Er det noe som burde være greit?» At de får lov til å prøve seg fram med sine meninger og ikke blir moralisert over.

I klasserommet møter konfirmanter flere etiske utfordringer. Hvem vil de redde etter en flyulykke hvis de bare kan redde fire stykker? Vil de redde kvinnen med en kreftsyk sønn, landets første kvinnelige statsminister, astrofysikeren som står overfor et gjennombrudd i vår forståelse av verdensrommet, det eldre ekteparet som har overlevd Holocaust, OL-håpet eller den religiøse lederen. Diskusjonen går.

- Jeg ville tatt med moren og barnet. Alle barn fortjener en sjanse.
- Ja, og så ville jeg tatt med astrofysikeren og statsministeren. Statsministeren er viktig for landet og astrofysikeren er viktig for hele verden.
- Hvis det hadde vært Frp-statsminister, da? Da hadde ikke jeg villet ta henne med.
- Hva med det gamle ekteparet?
- De er jo gamle, og kommer til å dø snart likevel...
- Det religiøse overhodet er jo også viktig for mange kanskje ...
- Åååå, for et vanskelig og interessant dilemma!

DET ER KJEMPEVANSKELIG å velge hvem som skal få leve og hvem som skal få dø. «Hvem er viktigst – og for flest?» er det

01 Årets konfirmanter har fått en helt ny konfirmasjonsbok spesiallaget for Humanistisk konfirmasjon.

02 – Hvem skal vi redde livet til? Jeg ville ha tatt med moren og barnet, alle barn fortjener en sjanse.

ungdommene fokuserer på. Så kommer Susanne og undres på hva de tenker om faren til vennen. Det utløser en liten eksistensiell krise.

- Jeg får skyldfølelse for faren. Jeg tenker på vennen min, og hvordan hun hadde hatt det hvis faren hennes hadde måttet dø... Nei, uff, dette er vanskelig.
- Igen finnes det ingen fasit. Tenåringene legger fram sine forslag til hvem som skal få livet og hvem som skal få dø. Og Susanne problematiserer forsiktig.

Også når menneskerettigheter er tema, utfordres de personlig: hva ville de vært villige til å ofre av sine goder for at en ung gutt eller en ung jente under vanskeligere

kår skal slippe overgrep og overleve? Er de villige til å rake løv i fire timer, spille kort med de eldre på eldresenteret, gi bort 200 kroner, drepe en valp, svikte en venn, gi avkall på utdanning resten av livet, sove på gulvet et helt år...?

Igen skal de i grupper komme fram til hva de kan ofre og ikke. Ingen vil ofre utdanningen eller drepe en valp, men ganske mange er villige til å sove på gulvet og gjøre en arbeidsinnsats. At noen ikke vil gi bort 200 kroner fører til hakeslepp blant andre. Mens noen ikke er villige til å rake løv i fire timer – fordi det er kjedelig – baler andre med dilemmaet redde noens liv ved å svikte en venn.

DE FLESTE AV DEM deltok på Camp Refugee før jul, der de i ett døgn måtte gjennomleve virkeligheten til verdens flyktninger. Susanne minner dem på det:

- Dere møtte brudd på menneske-

rettighetene i Camp Refugee. Dere fikk mat, men bare minstekravet dere kan få. Men menneskerettighetene innebærer så mye mer – det innebærer å ha det trygt og godt.

Susanne er ikke i tvil om at Humanistisk konfirmasjon er viktig.

– Vi bestemmer ikke hva de skal mene. Det er ikke slik konfirmasjonsundervisningen er lagt opp – at vi skal preke hva de skal mene. Humanistisk konfirmasjon er de temaene vi tar opp og et kolon etter. Rent konkret er det ikke sikkert de får så stor konkret nytte av gruppeoppgavene om etiske dilemmaer, men de får trening i å reflektere, i å ta standpunkt og det å ta et steg tilbake og vurdere standpunktene sine. Ja, jeg tror oppriktig at det kan være med og gi verktøy til å tenke. Jeg hadde ikke orket å engasjere meg i dette hvis jeg følte det var nytteløst.

Det religiøse overhodet er jo også viktig for mange kanskje...

DET VANSKELIGSTE med å være konfirmasjonsleder? Det har ikke Susanne noe klart svar på. Hun klør seg på haka.

– Jeg kan jo ikke si at det ikke har vært noe, for det har det jo vært ...

Nei, da er det enklere å huske det beste med å være konfirmasjonsleder.

– Åå, det er når tidligere konfirmanter kommer og gir meg en klem på gata, gliser Susanne.

– Det er å få tilbakemeldinger i etterkant, disse

bekreftelsene på at jeg har betydning noe.

Det å være kursleder for Humanistisk konfirmasjon har fått 33-årige Susanne til å ville gjøre et nytt yrkesvalg. Det å oppleve hvor givende det er å formidle overfor ungdom, har fått henne til å ville starte på pedagogisk utdanning og bli yrkesfag-lærer. ♦

Noen konfirmanter filosoferer seg gjennom konfirmasjonstida.

FRIHET, VALG OG MENINGEN MED LIVET

T Kirsti Bergh F Adam Stirling

– Jeg er enig i at hvis man tenker for mye får man ikke slappet av, sier konfirmasjonskursdeltaker Amalie.

Sammen med de 12 andre tenåringene fra Oslo og Akershus som er samlet til konfirmasjonskurs denne mandagskvelden i mars, har hun nettopp lest et leserinnlegg hvor skribenten oppfordrer til ikke å tenke så mye. I motsetning til oppfordringen er selve poenget med denne varianten av konfirmasjonskurset nettopp å tenke, å filosofere. Amalie har nettopp svart på kursleder Hans Christian Nes’ spørsmål om noen er enige i noe av det innlegget sier.

– Så det å tenke for mye står i motsetning til å slappe av?, spør han videre.

– Nei, men... Det er ikke vits i å tenke for mye, og å være redd for hva som skal skje.

– Er det mulig å oppsummere budskapet hennes i en setning?

– Hvis du tenker og bekymrer deg for mye, får du ikke hatt det morsomt, foreslår Axel.

– Betyr det at det er en motsetning

mellom å leve spontant og å tenke og bekymre seg?

– Jeg er ikke enig. Jeg gjør dumme og spontane ting, men jeg tenker også, innvender Anna.

Axel nikker:

– Det går an å ha det gøy selv om man tenker.

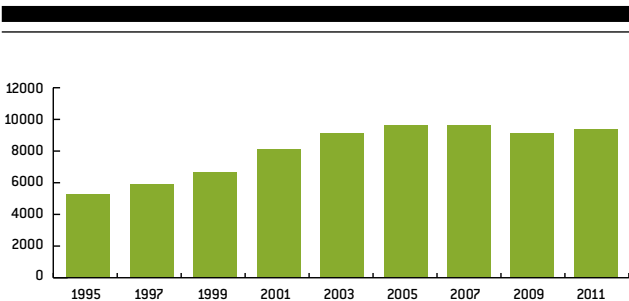
HENDENE ER I VÆRET stadig vekker, når Hans Christian stiller oppfølgingsspørsmål til det som blir sagt. For hver refleksjon konfirmanterene gjør, spør han på en måte som forhåpentligvis skal få dem til å reflektere videre.

De 12 jentene og guttene lar seg engasjere av tema, nesten alle er aktive og rekker opp hånden. I tillegg til noen obligatoriske temaet, som etikk og moral, og menneskerettigheter og menneskeverd, har de selv vært med og valgt hvilke spørsmål de skal tenke om. Derfor har de i samlingene filosofert over virkelighet og fantasi, hvordan universet ble til, om det finnes noen gud, og noe liv etter døden.

01 Tenåringene fra Oslo og Akershus møtes til refleksjon omkring ulike tema, denne gang er det «Finnes det en mening?».

Antall konfirmanter 1995-2011

Fremmer kritisk tenkning

➡ – Som humanister har vi i utgangspunktet få klare svar på moralske og eksistensielle spørsmål. Da er det å tenke sammen og å utfordre hverandre, innta ulike perspektiver og lære av hverandre, en god måte å forstå mer på, forklarer kursleder Hans Christian Nes, som til vanlig er rådgiver i Human-Etisk Forbund.

Dette er fjerde året at Human-Etisk Forbund tilbyr en variant av konfirmasjonskurset som i særlig grad ser på ulike tema med filosofisk blikk ved hjelp av den filosofiske samtalen.

– Målet er å aktivisere konfirmantene i tenkning. Og det krever både evne til å lytte og å formulere tanker. De må lære å delta i gruppe, lære å følge resonnementer og koble inn sine tanker. Hvis vi ønsker å ta på alvor vår konfirmasjons målsetting om å fremme kritisk tenkning og selvstendig tenkning, mener jeg filosofisk konfirmasjon er en måte å jobbe på som flere bør prøve.

– Jeg tror kursledere som synes det er spennende med samtaler og som synes det er spennende å utvikle seg som samtaleleder, kan egne seg til å være kursleder i filosofisk konfirmasjon. ♦

01

- Denne gangen er det «finnes det en mening?». Før de begynte tenkningen rundt teksten de nettopp leste, ble de utfordret til å skrive ting på postit-lapper som de synes gir livet mening, og så klistret de lappene på papirtavla. På de gule, grønne og rosa papirbitene står det ting som: «venner og familie», «folk du er glad i», «katten», «musikk», «Harry Potter», «Justin Bieber», «spenning», «frihet». Hans Christian har spurt «hva gjør at andre mennesker er viktig for meningen med livet?», «er det forskjell på ulike typer kjærlighet – hva er forskjellen?» ...

REFLEKSJONENE OMKRING leserinnlegget går videre. Om det at livet veldig lett handler om å følge et mønster – gå på skole, få en jobb for å tjene penger; hvorvidt det er bra og dårlige sider ved det; hva tvang er; om mønsteret er bra fordi man slipper å ta valg; og om det er mulig å velge noe annet.

– Det å velge selv – en av dere skrev «frihet» på post it-lappen, sier Hans Christian.

– Har vi egentlig frihet til å velge selv når så mange velger likt?

Flere hender går i været.

01 Hendene er i været stadig vekk, nesten alle deltar aktivt og kommer med forslag og refleksjoner.

– Du har jo frihet, men hvis du velger annerledes vil folk tenke at du er gal. Du vil oppleve motgang hvis du velger en annen vei, sier Anna.

– Det skal viljestyrke til for å velge sin egen vei. Du må ha virkelig lyst til det, det er ikke alle som har den drivkraften i seg, sier Andrea.

– Vi snakket også om meningen i det å være del av en større sammenheng, sier Hans Christian.

– Ja, for nå snakker vi om det å gå mot samfunnet – da blir du ikke del av samfunnet, sier Axel.

– Hva blir du da?

– Da blir du outsider ... Men du vil nesten alltid finne noen andre som er outsiders og som du kan være sammen med.

– Deter trygghet i det å være som mange andre, det å være del av majoriteten. Jeg tror du kan føle deg trygg om du velger alternativt også, men det er mer usikkert, mener Anna.

– Er det ting som kan være negativt ved det at mange velger det samme?

– Det at man kan bli stemplet hvis man skiller seg ut. Jeg hadde veldig langt hår og ble litt stemplet og satt i bås med folk jeg ikke ville være som. Du blir lett stemplet hvis du er annerledes. Så jeg klippet håret, forteller Axel.

– På hvilken måte har dette med meningen med livet å gjøre?

– Noen mener kanskje at meningen med livet er å passe inn og høre inn i noe større, sier Axel.

«MHM», DET ER FLERE enige i. Mens andre mener det viktige er å stå for det man mener og å være seg selv. Men hvordan vet man at man er seg selv? Nei, det kan man ikke være helt sikker på. Alle er inspirert av andre, vi henter meninger herfra og derfra, vi tilpasser oss omgivelsene. Hvordan vet vi at vi forskjellen på å være ekte og å ape etter andre? Vi vet ikke alltid ...

Plutselig er tida ute, neste konfirmant-gruppe står på døra og det er tid for oppsummering.

– Okey, jeg har ingen svar på spørsmålene her. Synes dere vi har nærmet oss et svar?

Flere hender rekkes i været igjen.

– Meningen med livet er å gi livet mening, foreslår Anna, mens Andrea postulerer:

– Leve livet på den måten man selv føler er riktig. ♦

Tre konfirmanter om hvorfor de valgte filosofisk konfirmasjon

ANNA LUTNÆS
Nordstrand ungdomsskole Oslo

➡ Jeg er ikke religiøs, så jeg tenkte det var åpenbart at jeg skulle ta Humanistisk konfirmasjon. Og så syntes jeg filosofi virket spennende. Det er spennende å diskutere og at vi gir hverandre ideer. Hvis jeg har en idé om at hvordan ting er, og en annen på kurset har samme idé – bare litt mer omfattende – så kan vi snakke sammen og få en bredere oppfatning av ting. Jeg har ikke endret mening i dag. Jeg tenkte i utgangspunktet at dette er viktig, Men i løpet av denne timen har jeg tenkt mer «å, det er derfor jeg synes det er viktig altså.» ♦

AXEL MICHAEL LEEGARD
Østersund ungdomsskole Akershus

➡ Jeg synes det høstes spennende ut med humanistisk konfirmasjon og filosofi og sånn. Jeg har alltid likt å tenke på store spørsmål, men aldri gjort det veldig mye. Jeg har aldri vært kristen, og selv om jeg synes religion er utrolig fint, så tenkte jeg at det er bedre å gjøre dette her nå, for det er noe jeg vet. Jeg har ikke snakket veldig mye med vennene mine på denne måten og om slike tema, og aldri om meningen med livet, så det er kult å få vite hva andre enn jeg tenker. ♦

ANDREA ALBERS ULSTEN
Fyrstikkalleen skole 21 Oslo

➡ Det er først og fremst fordi jeg ikke er spesielt kristen, og fordi jeg følte at jeg ikke ville få noe ut av kristelig konfirmasjon. Og fordi dette høstes veldig spennende ut. Jeg gikk i utgangspunktet bare fordi jeg måtte, men nå som jeg har vært her en del ganger, synes jeg det er veldig gøy. Det å høre andres oppfatninger, får meg til å tenke over hva jeg selv mener. Det er interessant det vi snakker om. Det er bra at vi får være med å bestemme hva vi skal snakke om. ♦

01

Ikke la deg lure – bli med på leir

HUMANISTISK UNGDOM samler hvert år unge humanister til sommerleir. På samlingen bruker vi tiden til å undersøke ulike sider av livssynet vårt, samtidig som vi koser oss med sommeren. I år blir vi hundre unge humanister som samles på Ringerike folkehøgskole en uke i månedsskiftet juli/ august.

Årets sommersamling har vi kalt «Ikke la deg lure»-leir. Vi mennesker har mange forunderlige forestillinger om hvordan ting er skrudd sammen her i verden, men hvordan er egentlig *vi mennesker* skrudd sammen? Og hvorfor er vi så lette å lure?

På «Ikke la deg lure»-leiren skal vi både tenke, filosofere og leke. Vi får besøk av flinke folk som kan lære oss om ting vi aldri får lære om på skolen. Men dette er jo en sommerleir, og derfor skal vi selvsagt ha mye tid til å bade, grille, og treffe nye og gamle venner.

Navnet spiller også på Human-Etisk Forbunds kampanje «Ingen liker å bli lurt». Vi har tatt tak i budskapet fra kampanjen og at det i år – hvis man skal tro enkelte – i følge Mayaene er dommedagsår. Med det som bakteppe, setter vi fokus på kritisk tenkning.

I LØPET AV LEIREN vil deltakerne lære mer om gledene i den naturlige verden (slik ungdom er flinke til) og kursen i metodene skeptikere og gode kritiske tenkere bruker. Samtidig skal vi undersøke forholdet mellom fornuft og følelser, og kanskje se om følelsene også kan

01 Fjorårets internasjonale sommerleir samlet 100 ungdommer av hele 16 ulike nasjonaliteter, 23 av dem fra andre land enn Norge. Kanskje du blir med i år?

bringe med seg sin egen rasjonalitet. Mange av våre medlemmer har sitt første møte med organisasjonen vår på sommerleiren, og det er et fint første møte. For deltakerne er leiren en solfylt (forhåpentligvis) uke med gode venner og faglige innspill. I tillegg gjør sommerleiren medlemmene våre til mer bevisste unge humanister.

Kritisk tenkning er en viktig del av humanisme, og i løpet av sommerleiren får deltakerne nye erfaringer og ny kunnskap som de kan ta med seg hjem og bruke lokalt. De lærer å se ting fra mange sider.

På leir lærer man å ha en kritisk undersøkende holdning til alt – også til våre egne tanker og holdninger. Kanskje Snåsamannen virkelig kan heale? Kanskje planetene vet mer om oss enn vi vet selv? Kanskje er faktisk 2012 slutten? Kanskje du har latt deg lure? ♦

T. Helene Kleppesto,
leder av Humanistisk Ungdom

**Mer på
humanistisk-
ungdom.no**

Les mer om sommerleiren, der kan du også melde deg på.

HU har startet en **vervekampanje**. Vil du bidra?

21.-22. april ble Humanistisk Ungdoms landsmøte avholdt. Les mer om hva vi vedtok på nettsiden vår.

– Vi må våge å være synlige

Et hovedstyremedlem svarer

T Kirsti Bergh F Adam Stirling

Født sånn eller blitt sånn – hvordan ble du humanist?

Det er en lang historie som involverer dødsfall i familien, men det koker ned til at det ble åpenbart for meg at religion var overtro laget av mennesker. Så snublet jeg over en brosjyre for Human-Etisk Forbund i attenårsalderen. Jeg fikk en aha-opplevelse da jeg oppdaget at det fantes mennesker som tenkte i samme baner.

Hva legger du i det å være humanist?

Det er en bevissthet om at jeg er del av et samfunn med likeverdige, ikke bare i forhold til andre humanister, men i forhold til alle mennesker – på godt og vondt. Det gir livet mening og meg tilhørighet. Det skjerper meg og gir meg et bredere etisk og mellommenneskelig perspektiv.

Hva fikk deg engasjert i Human-Etisk Forbund?

Jeg kom flyttende til en ny by, hadde kjærlighetssorg og kjente ingen, og hadde behov for tilhørighet. Selv om jeg i utgangspunktet ikke var særlig positivt innstilt til seremoniene – som jeg følte hørte til religion – var det de som fikk meg engasjert. Jeg ville absolutt ikke bli gravlagt av prest, og da var det en slags forsikring å styrke HEF.

Hva mener du er de viktigste oppgavene i hovedstyret?

Vi må engasjere oss mer politisk og ideologisk og våge å bli mer synlig og sette dagsorden. Human-Etisk Forbund har mer tyngde og nyter mer respekt enn vi tror, og det må vi bruke. Vi må ta initiativ til debatter, invitere fagfolk til å få en bedre debatt. Og så ønsker jeg å få organisasjonen til å tenke mer langsiktig, ikke bare fire år, men femti år fram i tid. Jeg er for et humanistisk signalbygg i Oslo. Jeg tror tilhørighet til bygg er veldig viktig – det drar med seg husrom, aktivitet og arkiver osv, og det gir stolthet og eierskap.

Hvilke saker synes du er forbundets viktigste?

Det er så mye som er viktig i mange sammen-

henger, seremoniene og arbeidet politisk og ideologisk. Prinsipielt er skillet mellom kirke og stat viktig for meg, og da er det viktig å bygge en organisasjon som overlever de endringene, som ikke forvitrer og blir en belastning for de frivillige. Samtidig mener jeg vi som livssynssamfunn har et ansvar for medlemmer som faller utenfor. Dette er noe religiøse samfunn er gode på, og som vi bør bli flinkere til.

Hvor viktig er det å være religionskritisk?

Det er ikke noe mål at forbundet skal være religionskritisk, men når noen kommer med absurde synspunkt og påstander som strider i mot verdiene våre, må det i noen tilfeller være vårt ansvar å stå opp i mot dem.

Hvor viktig er det at forbundet gjør etiske vurderinger?

Jeg synes det er viktig at vi går ut i aktuelle saker, når vi mener at er riktig i forhold til vårt verdigrunnlag og ståsted. Vi er en organisasjon som har en etikk og moral bygd på menneskerettighetene. Da må vi gå tydelig ut i saker hvor menneskerettighetene brytes.

Krangler du eller holder du kjeft når din gamle tante begynner å misjonere?

Da jeg var i tjueårene hoppet jeg på enhver anledning til å diskutere religion. I dag har jeg ikke noe behov for å omvende noen. Det er gøy å diskutere, men en tante som snakker om Jesus har jeg ikke behov for å endre. Men, menneskelig religiøsitet som fenomen er utrolig fascinerende. ♦

**Andreas Heldal
Lund (47)**

Yrke:

Daglig leder i Norge for et amerikansk konsern

Konfirmert:
Kirkelig

Antall år aktive:
25-30

Hva i forbundet:

Diverse styreverv, konfirmasjonskursleder, vigsler, gravferdstaler og Menig medlem i Human-Etisk Forbunds hovedstyre

01 Spørsmålet om religion i offentligheten handler også om hva slags grunnleggende forhold staten bør ha til religion.

Tema

Plass for religion i offentligheten?

Nå løsnes fortøyningen mellom kirka og staten litt.
Samtidig er religion kommet på dagsorden som aldri før.
Hvor mye religion tåler vi i offentligheten?

T Kirsti Bergh F Corbis/Scanpix

Spørsmålet er selvsagt formulert med den ikke-religiøses arrogante perspektiv, men er vi helt ærlige, er det vel muligens slik vi ikke-religiøse stiller oss spørsmål når temaet religion i offentligheten kommer på banen. For vår religionsfrihet legger vekten på friheten *fra* religion, fra å bli utøvd religion overfor. Kampen for den religionsfriheten har vært viktig, og har handlet om statsreligion, utøvelse av religiøs autoritet i skoler, misjonering gjennom rikskringkastning, salmesang før kommunestyremøter, gudstjeneste som del av den offentlige 17. mai-feiringen, og selvfølgeligheten i det kristne perspektivet i alle sammenhenger – enten det er i skole, barnehager, helsevesen og andre offentlige institusjoner.

MANGE STEDER I LANDET kjennes slikt fortsatt på kroppen. Men skal vi fortsette vår ærlighet, er det også slik at religion ikke lenger spiller noen stor rolle på mange felt i samfunnet – eller i folks daglige liv (se for eksempel side 60). Religionsforskeren Cora Alexa Døving har gjennomgått de offentlige minneseremoniene etter 22. juli, der de fleste i liten grad inneholdt noe religiøst, men ifølge Døving snarere hadde den humanistiske lære som kjerne. Hun sa det slik:

– Jeg tenker at noen ganger når dere er ute i offentligheten – kan dere tydeligere erkjenne at det er **dere** som har hegemoniet: det er individets ansvar, menneskerettighetene, fellesskapet knyttet rundt demokratiet som er idealene og det hellige i det norske samfunn.

Det norske samfunnet er svært sekula-

risert, religion spiller liten rolle i dagliglivet til de fleste.

Men, det hevdes at religionen er kommet tilbake de seinere årene, og ikke bare fordi det er et tydelig stridsspørsmål etter 2011. Ulike forskere og teoretikere ser dette i ulike perspektiv, men den britiske sekularismeforskeren Steve Bruce tror ikke på en faktisk gjenkomst:

– Det er etter mitt kjennskap ikke noe samfunn som er blitt sekulært og så er blitt religiøst igjen. I ingen deler av Norge, Sverige, Tyskland osv er det flere som går i kirken, flere som blir døpt osv. Det finnes ingen bevis for at det i Europa blir flere religiøse mennesker. Men religion er blitt et debatttema. Over hele Europa har vi fått en immigrantbefolkning – tyrkere i Tyskland, sør-europere i Nord-Europa og muslimer fra Pakistan i England – og de er mer religiøse enn resten av oss. Men også for dem gjelder at de blir mer sekulære etter hvert, hevder han.

FOR NORGES DEL har vi i løpet av det siste halve århundret gått fra å være et – i hvert fall tilsynelatende – monokulturelt samfunn til å bli et stadig mer pluralistisk et. Fra en situasjon med en massiv majoritetskirke, en del kristne dissidenter, noen fritenkerneske dissidenter og et bittelite antall jøder, har vi fått et bredt spekter av religioner fra alle verdens kanter som del av det religiøse bildet.

Samtidig øker skepsisen til religion, og ikke minst til religionens synlige tilstedeværelse. Diskusjonene om den muslimske hijaben – være seg på skoleelever, butikk-

ansatte, lærere eller politi – har gått og kommer til å fortsette å gå. En undersøkelse gjort av KIFO i 2009 viser for eksempel at vi er skeptiske til religiøse klesplagg i offentlige institusjoner, og vi er skeptiske til at religiøse ledere skal utøve innflytelse på

beslutninger.

Og litt mindre vitenskapelig fundert, vi ser skepsisen ytre seg i kommentarfeltene i nettfora ulike steder: «Religion er roten til alt ondt», og det gjelder særlig islam.

DISKUSJONEN OM RELIGION i offentligheten og i det offentlige rom handler om livssyns-politikk og den kommende justeringen av forholdet mellom stat og kirke. Det handler om mange av de spørsmålene som det offentlig nedsatte Stålsett-utvalget – der Human-Etisk Forbunds fagsjef Bente Sandvig er nestleder – arbeider med: Hvilken plass tro og livssyn skal ha i offentlige institusjoner – som skoler, helseinstitusjoner, fengselsvesen, politi, forsvaret osv.; hvorvidt tros- og livssynssamfunn fortsatt skal ha vigselfrett; hvor langt livssynslikestillingen skal gå; hvilken religiøs

01 Skolen skal være fri for forkynnelse, men skal den også - som for eksempel i Frankrike - være fri for religiøse symboler på elever og lærere? Spørsmålet om hijab i offentlige institusjoner er gjenstand for stadige diskusjoner.

02 Norge blir stadig mer sekularisert - religion betyr lite i de fleste folks hverdag.

01

02

Alle Foto NTB Scanpix

F NTB / scanpix

01

Vi har fått et bredt spekter av religioner fra alle verdens kanter.

► symbolikk skal tolereres i offentligheten; er tradisjon og majoritetsreligiositet et argument for større innflytelse osv.

OG I DRAMMEN har kommunen selv gått i gang med å meisle ut en tros- og livssynspolitikk for framtida, myntet på større likebehandling livssynene i mellom. Men i praksis innebærer det også grep for å innskrenke religionen rolle i offentligheten. I notatet drøftes for eksempel om hvorvidt kommunen bør overta det generelle gravferdsansvaret.

– Det kan synes paradoksalt at ansvaret for en befolkningsrettet, tros- og livssynsneutral funksjon er lagt til et kirkesamfunn, selv om det dreier seg om det dominerende kirkesamfunnet. For eksempel skal vedtektene for gravplasser godkjennes av Bispedømmerådet, uan-

sett om det dreier seg om en gravplass beregnet på mennesker med annen religiøs tilhørighet enn Den norske kirke, heter det i utredningen.

Gravferdsforvaltningen er det pr. i dag kirken som har det lovpålagte ansvaret

for, og det er bare i noen få kommuner, for eksempel Oslo, at kirken har overlatt ansvaret til kommunen.

DRAMMENS-UTREDNINGEN berører også sammenblandingen mellom kirken og kommunen på flere områder, blant annet at kommunen tar opp lån på vegne av kirken for å bygge nye kirkebygg, at kommunen medvirker i budsjettprosessen og gir gratis administrasjonshjelp.

Det handler i første rekke om likebehandling av livssyn – kommunen gir ikke slik støtte til andre tros- og livssynssam-

funn – men som en konsekvens handler det også om sammenblandingen mellom det offentlige og kirka, som ikke er like selvfølgelig lenger.

Dette skriver Bente Sandvig utførlig om i sin kronikk på side 56.

Sett fra et ikke-religiøst ståsted ryddes religionen ut av de rommene der den ikke har noe å gjøre. Men så er det de som mener man kaster barnet ut med badevannet. En rekke religiøse kommentatorer mener vi ser en sekulær ekstremisme – både i det offentlige og i det offentlige rom – der religion forskyves til privat.

01 - Religionsfriheten blir kastret hvis religionen blir presset tilbake i privatsfæren og ikke kan være del av den offentlige praksis som religiøse mennesker har.

02 I offentligheten står ulike rettigheter mot hverandre. Skal en offentlig dommer av samvittighetsgrunner kunne nekte å vie homofile?

F NTB / scanpix

02

Religiøse stemmer kommer ikke til orde, politikken er anti-religiøs, nasjonens kristne verdigrunnlag settes i fare.

PROFESSOR I STATSVITENSKAP og katolikk Janne Haaland Matlary mener at religionsfriheten blir kastret hvis religionen blir presset tilbake i privatsfæren og ikke kan være del av den offentlige praksis som religiøse mennesker har.

Så skal helsearbeidere kunne reservere seg mot å skrive ut prevensjon og henvise til abort? Skal en offentlig dommer si nei til å vie homofile? Kan kristne organisasjoner nektes å preferere kristne ved ansettelser? Skal religiøse få lov til å praktisere egen lovgivning vedrørende skilsmisser, arv og barnepreging?

Disse spørsmålene viser at religionens rolle i offentligheten også handler om ulike rettigheter som

står mot hverandre, og den evige og vanskelige avgrensningen mellom den positive friheten til å utøve sitt eget livssyn og den negative friheten til å slippe andres religionsutøvelse, som for eksempel deres moral, lov og påbud osv.

Utfordringen, som blant annet filosofen Jürgen Habermas har påpekt, er å finne et grunnlag for hva som kan tolereres og ikke som alle parter kan akseptere.

Et annet spørsmål er om religiøse kan kreve å bli tatt på alvor om de «snakker religiøst» i offentligheten? Hvordan skal vi i så fall diskutere på tvers av ulike livssynsskiller?

MUSLIMEN OG RELIGIONSFORSKEREN Lena Larsen snakker om viktigheten av et *felles språk*, og at det nødvendigvis må være ganske sekulært. Et muslimsk språk taler ikke til ikke-muslimer, et kristent språk taler ikke til ikke-kristne. ►

Hva mener vi med sekulær stat?

En sekulær stat – slik blant annet Human-Etisk Forbund forstår det – er grunnleggende sett en stat som ikke tar stilling til sannhetsgehalten i noe livssyn. I den nye boka *Sekularisme med norske briller*, ses sekularismebegrepet i ulike perspektiv og nye begrep lanseres.

Ingvild Thorson Plesner skriver at begrepet sekularisme både brukes synonymt med sekularisering – altså den samfunnsmessige utviklingen – men også kan brukes som et «normativt orientert religionspolitisk prinsipp, det vil si som angivelse av hva slags grunnleggende forhold staten bør ha til religion». Hvilke rom en sekulær stat så gir til religion/livssyn kan variere – fra å utestenge religion fra betydelige deler av offentligheten til å gi stor frihet til offentlig religionsutøvelse. ♦

- – Vi må være så analytiske i forhold til eget ståsted at kan oversette til sekulært språk, slik at vi vet hva vi snakker om. Vi har sett utvikling av muslimer i norsk media, hvor du har fått mer og mer sekulært språk og argumenter.

Hun påpekte hvordan det i debatten om ansiktssløret niqab og islamistdemonstrasjonen mot krigen i Afghanistan, plutselig ble brukt religiøs argumentasjon, og hvordan det virket helt malplassert.

- Det adresserer ikke andre enn de innenfor samme trosretning.

DET ER DEN SAMME konklusjonen Habermas trakk i 2006, om at «enhver borger må være bevisst på at bare sekulære begrunnelser kan krysse den institusjonelle terskelen fra offentlighetens uformelle sfære til den diskursen som foregår i parlamenter, rettsvesen, departementer og regjeringer. Denne bevisstheten trenger ikke hindre de religiøse borgerne fra offentlig å uttrykke og rettferdiggjøre sine overbevisninger i et religiøst språk».

Men de kan ikke nødvendigvis forvente å bli forstått.

- Det offentlige rom må kunne preges av de som opptrer der. Der skal staten være en nøytral aktør, mens vi andre kan rope så høyt vi bare vil om våre livssyn, sier Lars Gule.

MEN DET MÅ gå noen grenser for hva man kan gjøre i det offentlige rom, og det mener han er blant det mer interessante og problematiske å drøfte. For eksempel hvordan vi behandler de døde.

- Zoroasterne legger dem i høye tårn for at de skal spises av gribber. Kunne ➤

01 Til tross for endringene i statskirkeordningen er båndene mellom stat og kirke fortsatt tette. Kongen beholder sin bekjennelsesplikt. Kan majoritetshensyn og tradisjon telle som argument for at en religion skal ha en fremtredende plass i offentligheten?

01

► man tenkes at man tillot slik gravferdspraksis i Norge? Neppe.

MEN I NORSK gravferdsforvaltning er for eksempel askespredning fortsatt regulert av Den norske kirkes forestillinger om dette.

– Man kan ikke en gang dele asken i to urner og sette det ned i henholdsvis Norge og Finland fordi dette strider i mot kirkas forståelse av hvordan dette skal håndteres. Det betyr at ikke-kristne ikke kan gjøre som de vil med asken etter en etterlatt. Så kan man si: bør det være mulig å gjøre hva man vil? Skal det være mulig å strø asken ut fra balkongen i tiende etasje i boligblokka? Det der er ikke helt enkelt. Jeg har ikke spesielt sansen for as-

Skal helsearbeidere kunne reservere seg mot å skrive ut prevensjon og henvise til abort?

kespredning fra høyblokka, men at det skal være vanskelig å få til-latelse til å spre den på fjellet nær hytta som avdøde hadde et nært forhold til – hvorfor? Her har vi noen praktiske spørsmål om hvordan vi aksepterer

ulike livssynsmanifestasjoner i det offentlige rom som vi kommer til å se flere av framover. ♦

01 Kan religiøse bruke bibelspråk i offentligheten og forvente å bli lyttet til av ikke-religiøse? Presten Børre Knudsen brukte høylytt religiøs argumentasjon mot abortloven, her fra en aksjon på Ullevål sykehus i 1987.

Hva mener vi med «offentligheten»?

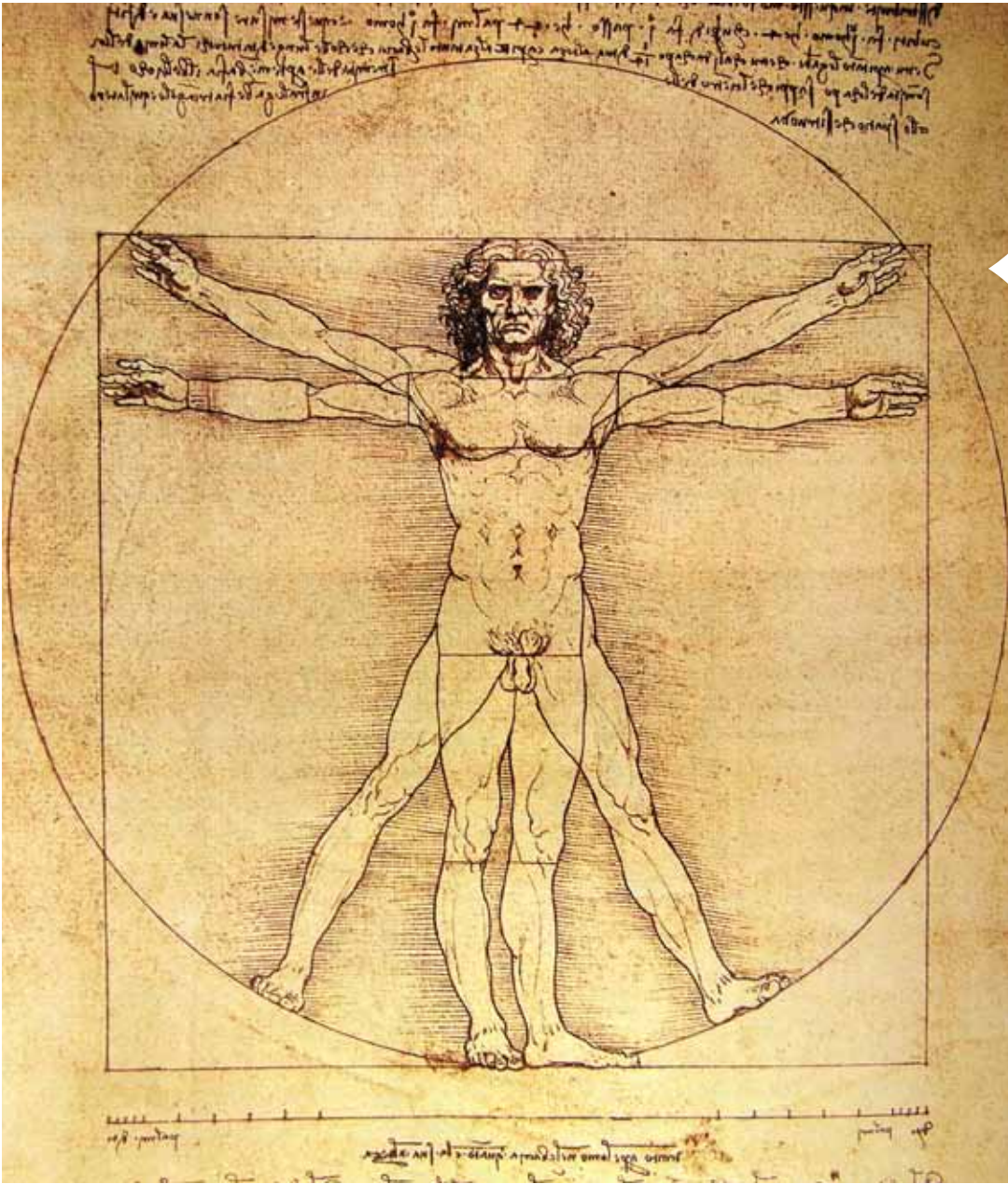
Når vi snakker om offentligheten snakker både om *det offentlige* og *det offentlige rom*. Det første henviser i hovedsak til stat og myndigheter og det andre til samfunnet generelt. Den statlige offentligheten innebærer alle dens institusjoner, som sykehus, politivesen, embedsverk og politisk ledelse og skole. Det offentlige rom er i sin videste forstand «alle allmenne og åpne aktiviteter, fra foredrag og avisinlegg til kafédebatter og nettlogger, offentlige aktiviteter», som LibLab har formulert det. Men ofte er det ikke kategoriske skiller, og begrepene overlapper:

– Skolen er et offentlig rom, fordi det er en del av en offentlig institusjon. Men det som skjer i skolens regi er det offentlige ansvarlig for, og nettopp derfor må det som foregår i den offentlige skolen være livssynsnøytralt, mener Lars Gule. ♦

Meninger

- 1
- 2
- 3
- 4

KRONIKK	KOMMENTAR	PORTRETT	MENNESKERETTIGHETER	SKEPTIKER	FOR & IMOT
---------	-----------	----------	---------------------	-----------	------------

Humanisme-begrepet

«Kontroversen om humanisme-begrepet dukker stadig opp og er blitt helt fastlåst fordi den føres på grunnlag av livssynspolitiske kamppremisser framfor reflekterte vurderinger omkring begrepsmessig og livssynsfilosofisk fruktbarhet», skriver Kjartan Selnes i en kronikk på Fritanke.no. Det ble det debatt av i kommentarfeltet på Fritanke.no, blant annet svarer Lars Gule og Levi Fragell. Diskusjonen om humanisme-begrepet som Fragell startet i forrige nummer fortsetter altså internt i forbundet.

SE OGSÅ
fritanke.no
(8767)

En ny livssynspolitikk meisles ut. Til syvende og sist koker det ned til hva slags stat og hva slags samfunn vi vil ha. Vår holdning er: ja til en sekulær stat som ramme om et mangfoldig samfunn.

LIVSSYNSPOLITIKK FOR EN NY TID

Bente Sandvig er fagsjef i Human-Etisk Forbund og nestleder i Stålsett-utvalget.

T Bente Sandvig F Dinamo Magazine

Vi lever i spennende tider: Året var ikke blitt gammelt før Lønning-utvalget foreslo hvordan menneskerettighetene kunne tas inn i Grunnloven. Det ble raskt øredøvende stille, og den norske vinteren la seg godt til rette. Men så:

Den ene dagen var jeg til stede ved lansering av boka *Sekularisme med norske briller*. En av de neste dagene kom medieoppslag om at Høyre strever med religionens plass i arbeidet med nytt partiprogram. Så inviterer rådmannen i Drammen byens politiske organer til diskusjon om «**Kommunen, innbyggerne og kirke-, tros- og livssynssamfunn**»¹.

ET FORSLAG som avstedkom bestyrtelse fra KrF-leder Knut Arild Hareide, mens Vårt Land utlegger det som at rådmannen «kupper livssynspolitikken» – og minner om at Drammen er en del av Norge og ikke kan melde seg ut av statens verdigrunnlag. Som er? I beste fall tvetydig. Enn så lenge er det å holde seg med en offentlig religion, men innen utgangen av året byttes denne ut med «Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv» – og for første gang skrives statskirkeordningen inn i Grunnloven. Til alt overmål gis statskirken i Grunnloven det tungt ladede navnet «Norges Folkekirke».

Samtidig prøver vi gjennom norsk utenrikspolitikk å mane aktørene i «den arabiske våren» til å respektere menneskerettigheter og demokrati, og særlig være nøye med hvordan grunnlover og lover for øvrig utformes for å ivareta alle borgere – og ikke minst minoriteter – på like fot.

Mens dette skrives arbeider **Stålsett-utvalget**², hvor jeg også sitter, med forslag om en mer helhetlig religions- og livssynspolitikk. Og i Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Stortinget hales og dras det i endringene i Kirkeloven som skal følge opp stat/kirkeforliket fra april 2008.

TIDLIGERE HAR JEG vært bekymret over at Human-Etisk Forbunds livssynspolitiske kjernesaker var surret bort i stat/kirke- og formålsparagrafkompromisser, slik at handlingsrommet de neste årene ville være knøttlite. I dag er jeg betydelig mer optimist og mener det bare er å brette opp ermene og prøve å finne veier rundt den bøygen statskirkeforliket er. ➤

⁰¹ Vi ønsker en stat som ikke tar stilling i religiøse spørsmål eller har bestemte religiøse preferanser.

☞ Se fotnoter side 58

► For det er bare fram til valget 2013 forliket gjelder. Etter det er det å være med på å legge premissene for neste runde. Det er ikke bare Høyre som skriver nytt partiprogram i disse dager.

Dette er viktige debatter Human-Etisk Forbund også bør delta i. Jeg håper inderlig vi kan komme litt lenger enn til å diskutere noen muslimske kvinners klesplagg. **Til syvende og sist koker det ned til: hva slags stat og hva slags samfunn ønsker vi?**

I korte trekk er svaret fra Human-Etisk Forbund:

En sekulær/livssynsnøytral stat og et pluralistisk samfunn. Vi forstår staten som rammeverket rundt menneskers liv: offentlighet – lovverk – forvaltning – institusjoner – offentlig tjenesteyting. Staten skal være universelt utformet, for å låne begrep fra et annet diskrimineringsområde. Samfunnet – eller sivilsamfunnet – er summen av individer, levdliv i større og mindre fellesskap. Individene og de ulike fellesskapene er igjen bærere av meninger, livsoppfatninger og ulike praksiser.

At vi ønsker en stat som ikke tar stilling i religiøse spørsmål, betyr ikke at den ikke kan være positiv i forhold til borgernes livssynsmessige utfoldelse. Tvert i mot vil en positiv tilrettelegging være en måte å sikre at retten til fri religionsutøvelse blir reell. **Retten til å slippe må være like reell.**

Det offentlige rom ser vi som det allment tilgjengelige – gater og streder, torg og media. Her opptre enkeltindivider, grupper og organisasjoner som aktører. De opptre som seg selv eller som representanter på vegne av sin

organisasjon eller sine meningsfeller.

Det offentlige rom jeg her har prøvd å definere, er noe annet enn offentlige institusjoner som skoler, sykehus, kommunestyre eller hva det skal være. Når prester og kristne politikere påberoper seg «religionens tilstedeværelse i det offentlige rom» som legitimering av skolegudstjenester i den allmenne offentlige skole, blir det nettopp feil: Her gis det spesielle skinn av å være universelt.

Staten skal ikke sette andre begrensninger for borgernes utfoldelse i samfunnet enn det som er gitt i lov og som sikrer at ikke andres rettigheter blir krenket.

Akkurat som demokrati politisk innebærer støtte til ulike politiske partier, og pressestøtte sikrer et mangfold av meninger, kan staten også etter at den er skilt fra kirken, bidra til at livssynsfriheten blir reell ved å støtte opp om et mangfold av tros- og livssynstolkninger.

Samtidig betyr ikke en positiv holdning til religion og livssyn at området fredes mot kritiske ytringer eller diskusjon. Snarere tvert i mot; en liberal, romslig stat må sikre retten til kritiske ytringer også om religion. Ja til kritikk av religionenes dogmer, praksis og makt i samfunnet og over enkeltmennesker. **Hvis** religion skal tilskrives en særlig status, er det desto viktigere med en opplyst offentlig samtale – som rommer kvalifisert kritikk og en særlig oppmerksomhet overfor sårbare grupper og individer.

DET VIRKER SOM om utgangspunktet er at det bare finnes to mulige modeller: enten en statskirke-

1 Rådmannen i Drammen har allerede tenkt om den framtidige livssynspolitikken. Forslagene i notatet kan du lese om på Fritanke.no. Søkerferanse 8750.

2 Regjeringsoppnevnt utvalg som skal fremme forslag som kan bidra til å skape en mer helhetlig politikk på livssynsfeltet. Leverer sin innstilling i løpet av høsten 2012.

3 Også et regjeringsoppnevnt utvalg som leverte sin rapport i 2011, med over 200 ulike tiltak – som for eksempel gratis språkopplæring i barnehage og avvikling av kontantstøtten – for å bedre integreringen av innvandrerg grupper.

lignende tilstand – eller det vi noe urettferdig kaller streng fransk sekularisme. Men det finnes altså andre muligheter som bygger på et fullført skille mellom stat og kirke eller religion, men som slett ikke vil true religionenes eksistens eller tilstedeværelse i samfunnet.

Mitt svar til alle partier som nå skal utmeisle sin religions- og livssynspolitikkk vil være tvert i mot: En sekulær stat er det beste rammeverk rundt borgernes likeverdige rett til fri utøvelse av religion og livssyn. Både dagens norske og franske modell innebærer forskjellsbehandling og diskriminering på religiøst grunnlag. Det å holde seg med en religiøs preferanse og det å kjøre en hard sekularistisk politikk i et samfunn, har begge åpenbare fallgruver i forhold til menneskerettighetene.

Valg av religion er en privatsak, men menneskerettighetskonvensjonene er tydelige på at du også har rett til å utøve, manifestere din tro alene eller i fellesskap, også utenfor den rent private sfære. Spørsmålet blir region. **Det er forskjell på religion i offentlig regi og religiøse aktørers deltakelse i det offentlige rom.**

DET ER FLERE grenseoppganger som må gås igjen og igjen: Jeg ser hvor lett det er å gå vill så lenge stat og kirke er tett koblet sammen, men vi prøver:

Det er ikke slik at Norge slettes av kartet eller raser utfor om vi kutter ut første ledd av § 2 i det nye grunnlovsforslaget. Da blir demokrati, rettsstat og menneskerettig-

hetene stående som statens verdigrunnlag. Og det er da ganske gode og presise verdier.

Det er heller ikke slik at om stat og kirke skilles helt og fullt, så retusjeres kristendommens innflytelse – på godt og vondt – fra bilder, tekster og historien. Kjennskap til og kunnskap om religion er uansett viktig. Til forskjell fra opplæring i religion, bør kunnskap formidles i skolen. Trosopplæring bør foreldre og menigheter ta seg av.

SPØRSMÅLET ER om allmenne verdier skal begrunnes allment eller livssynsspesifikt. Jeg har allerede vist til den nye § 2 i Grunnloven – som nettopp rommer to helt ulike verdisett. Også for eksempel i Høyres debattopplegg gjøres skillet mellom det vi kan kalle sivile og demokratiske verdier: demokrati, likeverd og ytringsfrihet – verdier alle borgere kan slutte opp om uavhengig av religiøs tilhørighet. Men så har Høyre skissert det de omtaler som «Norges kristne kulturgrunnlag». Det er riktignok en modernisert og skjønnetalt versjon hvor alle menneskers likeverd og kravet om respekt for menneskeverdet er gitt merkelappen «kristne» til tross for at verdiene til dels står sterkere i helt andre tradisjoner og i hvert fall deles av flere.

Avisen Dagens leder 10. februar illustrerer nettopp det samme problemet: *Derfor er det vårt håp at også Høyres verdidebatt vil føre til en anerkjennelse av det kristne verdigrunnlagets berettigelse som*

SEKULARISME - MED NORSKE BRILLER

Ny fagbok om nettopp sekularisme i norsk kontekst, med bidrag fra fagfolkene Sindre Bangstad, Tordis Borchgrevink, Cora Alexa Døving, Thomas Hylland Eriksen, Jan Olav Henriksen, Olav Hovdelien, Oddbjørn Leirvik, Ingvill Thorson Plesner, Anne Sofie Roald og Eivind Smith.

samfunnslim også i fremtiden. Trygghet på eget utgangspunkt er fremdeles et viktig redskap i møte med VÅR NESTE.

Dagen er en marginal røst, men målbærer her hele essensen i den tradisjonelle kristne identitetspolitikken og hele religionsfagprosjektet: **Vi** må vaksineres godt med **vårt** før **vi** møter **de andre**.

Troen på et nostalgisk monokulturelt prosjekt som utgangspunkt og arena for en ny tid, er like forfeilet som ideen om det vi kan kalle en hard multikulturalisme, der grupper lever mer eller mindre adskilt med egne institusjoner og jurisdiksjon.

Inkluderingsutvalget – for øvrig ledet av Drammens rådmann Osmund Kaldheim – leverer gode bidrag som alternativ til en slik kulturalismetenkning:

LA OSS BRUKE begrepet mangfold som beskrivelse av dagens samfunn. Det rommer nemlig langt flere nyanser enn flerreligiøst, flerkulturelt, multikultur eller monokultur for den del.

Poenget er at det er så mange nyanser og identitet er sjelden endimensjonal: I Norge er i underkant av 80 % av befolkningen medlemmer av Den norske kirke. Av disse er det mange som ikke knytter medlemskapet sitt til kristen tro. Og av de som regner seg som troende er det et mangfold av tolkninger – fra den mest liberale

Det er forskjell på religion i offentlig regi og religiøse aktørers deltakelse i det offentlige rom.

til den mest bokstavtro. For mange av disse vil begrepet «kristen» verken være utfyllende eller det viktigste som identitetsmarkør.

Mangfold åpner nettopp for individuell variasjon innen en gruppe:

For eksempel bør den senere tid ha lært oss at det å være muslim i Norge er mangetydig – fra en enslig nær militant niqab-bruker, Mullah Krekar, Afshan Bhattis lille bønnegruppe utenfor Stortinget – til det brede og stadig mer taleføre gross av moderate «bindestreks-nordmenn».

Og å være norsk, det kan man være på svært mange ulike måter.

Særlig begrepet «konfliktfelleskap» har jeg sansen for. Enhver konflikt er ikke problematisk, og målet i et mangfoldig samfunn kan ikke være enighet i alt og ett, men snarere å få til et samliv hvor uenighet er til å leve med.

JA, VI TRENGER noen grunnleggende felles verdier: demokrati, rettsstat og menneskerettighetene. For min del kommer jeg til å betrakte 1. ledd i ny § 2 i Grunnloven som et hendelig uhell jeg må prøve å overse inntil tiden er moden til å stryke den ulykksalige formuleringen.

Ledd nr. 2 er verdigrunnlaget som uttrykker det vi kan enes om.

Utover det er det viktigste å ha arenaer, prosedyrer og et felles språk som gjøre oss i stand til å leve med ulikhet. ♦

TRO, LIV & PRAKSIS

I Norge er nesten 9 av 10 personer registrert i et tros- eller livssynssamfunn. Flesteparten av disse står i statskirken. 1,5% av oss er medlem i Human-Etisk Forbund.

Etter medlemstallene å dømme bor vi i et svært religiøst land. Men hva tror vi på? Ifølge en spørreundersøkelse fra 2008 kaller 4 av 10 seg religiøse. Hele 7 av 10 sier de tror på Gud, og til sammen definerer halvparten seg som enten åndelige, religiøse eller begge deler.

Samtidig sier 7 av 10 at religion ikke er viktig for å avgjøre moralske spørsmål. Det samme gjelder for moralske tema innen politikk. 7 av 10 mener at debattdeltagere ikke bør vise til religion i offentlig debatt om tema som abort eller dødshjelp.

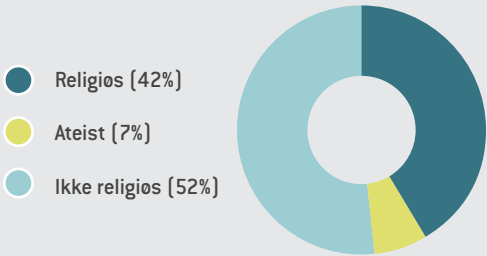
Informasjon om medlemsskap i tros- og livssynssamfunn er hentet fra SSB (2010). Resten kommer fra de norske delene av International Social Survey Programme 2008 og World Value Survey 2007. Det er viktig å merke seg at svarprosenten på ISSP var lav, og at det derfor er noe usikkert om man kan generalisere fra resultatet til hele befolkningen.

For mer informasjon om tro, liv og praksis i Norge, se: Hjernedvask.no/fritanke

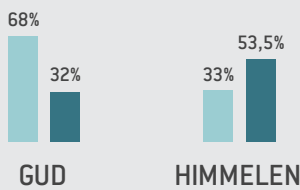
9 AV 10 ER MEDLEM I ET TROS - ELLER LIVSSYNSSAMFUNN

4 AV 10 KALLER SEG RELIGIØSE

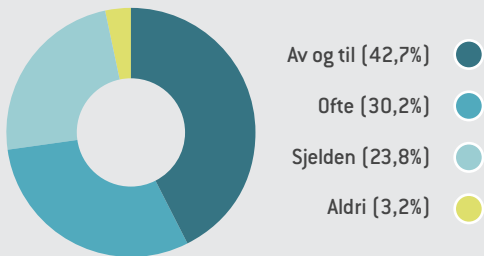
7 AV 10 TROR PÅ GUD

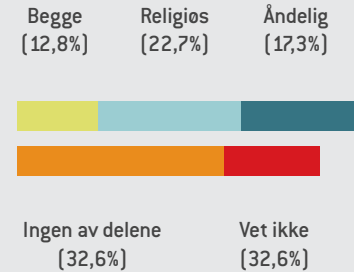
JA

NEI

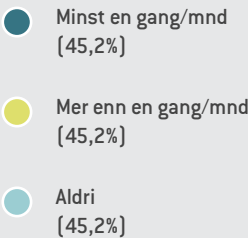
3 AV 10 TENKER OFTE PÅ MENINGEN MED LIVET

3 AV 10 KALLER SEG ÅNDELIGE

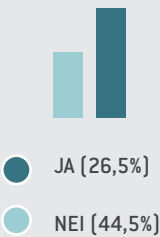

1 AV 4 BER OFTE

3 AV 10 TROR PÅ EN PERSONLIG GUD

Finnes det en gud som er personlig opptatt av hvert enkelt menneske?

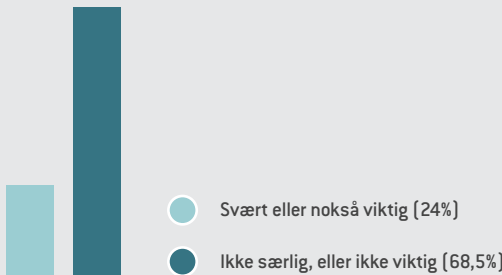

HVOR VIKTIG ER RELIGION I LIVET DITT?

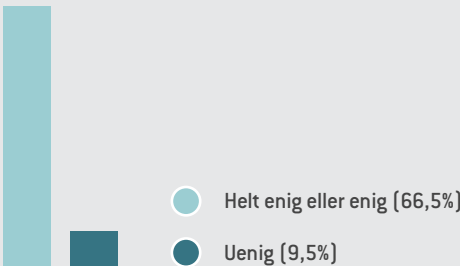
FOR 7 AV 10 ER RELIGION UVIKTIG I MORALSKE SPØRSMÅL

Når du skal avgjøre hva du mener er moralsk feil eller moralsk i orden, hvor viktig er din religion?

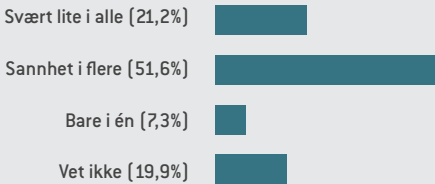
FOR 7 AV 10 ER RELIGION UVIKTIG I POLITISKE SPØRSMÅL

Når moralsspørsmål som abort eller dødshjelp diskuteres i offentlig debatt, er du enig eller uenig i at politikere, eksperter og andre debattdeltakere ikke bør vise til religion?

2 AV 10 FINNER SVÆRT LITE SANNHET I RELIGION

Etter ditt syn, finnes det grunnleggende sannheter i bare én religion, i flere religioner, eller er det svært lite sannhet i enhver religion?

Det onde er ikke først og fremst et teoretisk, men et praktisk problem.

ONDSKAPEN OG DEN FRIE VILJE

Lars Fr. H. Svendsen, er filosof og professor ved Universitetet i Bergen. Han var en av bidragsyterne i antologien *Verdier og verdighet*.

*Kronikken er delvis basert på materiale fra *Onskapens filosofi* (Universitetsforlaget, Oslo 2001).*

T Lars Fr. H. Svendsen

Vi har alle en generell, om enn vag, forståelse av begrepet «ond», og vi kan bruke det til å referere til hendelser, handlinger og personer. Disse hendelsene, handlingene og personene kan også beskrives med andre termer, og spørsmålet er om termen «ondskap» er i stand til å tilføre vår forståelse noe. Etter min mening er det i stand til det. Begrepet utgjør en ressurs i våre forsøk på å orientere oss i et uoversiktlig landskap vi kaller «verden». Vi har en verdiakse med en positiv og en negativ pol, og vi behøver et begrep for å fange inn det negative ytterpunktet. Det vil simpelthen være utilstrekkelig å omtale for eksempel nedslaktingen i Srebrenica som «umoralsk» – den var ond.

FOR Å FORSONE OSS med det ondes eksistens, leter vi etter en mening med det onde. Denne meningen søkes i religioner, i fremskrittstro og i politiske ideologier. Vi forsøker på ulike måter å rettferdiggjøre det onde slik at vi kan forsones med lidelsene i verden, men ser vi på vår umiddelbare forhistorie, det århundret vi akkurat har lagt bak oss, og tiåret som så fulgte, og hendelsene i Norge sist sommer, er det umulig å finne noen mening i de utallige tragediene, noe guddommelig forsyn eller noen virkende kraft i historien som kan rettferdiggjøre dem.

Vi søker ikke bare etter en mening med det

onde, men også etter årsaker til ondskap. Årsakene kan være naturlige eller sosiale, og være alt fra naturanlegg og sykdom til sosial nød og traumatiske barndomsopplevelser. Hvis man konsekvent tilbakefører all menneskelig ondskap til slike ytre årsaker – årsaker som ligger utenfor den enkelte betraktet som moralsk subjekt – for slik å kunne gi en presumptivt vitenskapelig forklaring, vil man ha redusert det moralske onde til det naturlige onde. Det vil da i prinsippet ikke være noen forskjell på at en stein triller ned en skrent og tar livet av noen og at en person med overlegg knuser skallen på vedkommende. En slik reduksjon er imidlertid i strid med vår erfaring av oss selv og andre som handlende, der vi ikke kommer utenom begreper som skyld og ansvar.

Vi er ikke bare summen av årsaker, men også personer som handler fritt. Det blir alltid igjen noe irreduasibelt, noe som ikke går restløst opp i kausale sammenhenger, noe vi kan kalle den *frie vilje*, en evne til selvbestemmelse. Uten en slik evne finnes ikke det moralske onde. Jeg mener selvsagt ikke at de vitenskapelige forklaringene er illegitime, bare at de har begrenset rekkevidde.

At mennesket er fritt, betyr at det i enhver situasjon *kunne ha handlet annerledes*, og når vi gjør det onde, kan vi *klandres* for ikke å ha handlet annerledes. Dette er den menneskelige forskjellen. Vi betrakter, i det minste når vi er rasjonelle, bare mennesker som gjenstand for moralsk ros eller klander. Å reagere slik på ikke-

menneskelige fenomener er irrasjonelt. Bare mennesker er passende subjekter for en slik moralsk og juridisk respons. Og ikke alle mennesker, heller. Små barn holdes ikke ansvarlige på samme måte som voksne. Når vi skiller mellom små barn og voksne med hensyn til ansvar, er det ikke fordi vi tror at årsaksrekkene som går ligger til grunn for dannelsen av barnets selv er vesensforskjellige fra årsaksrekkene som går forut for dannelsen av det voksne selv. Den avgjørende forskjellen mellom barnet og den voksne ligger heller i evnen til å danne seg mer eller mindre adekvate oppfatninger om verden, seg selv, årsakssammenhenger og normative krav. Det er ikke den kausale historien til barnets oppfatninger som fritar barnet for moralsk ansvar, men snarere at disse oppfatningene er inadekvate. Det samme vil gjelde en person med en alvorlig sinnslidelse.

AKTØRER SOM SKAL KUNNE holdes ansvarlig må blant annet være i besittelse av en forståelse av grunnleggende moralske begreper som rettferdighet og moralske responser som ros og klander. Denne forståelsen behøver ikke være veldig raffinert, men uten et generelt grep om slike størrelser vil man ikke kunne orientere seg i et normativt univers og følgelig heller ikke være ansvarlig. Videre må aktøren kunne ha en viss kontroll over handlingene sine, og kunne velge å gjøre X i stedet for Y. Bare en aktør som oppfyller slike krav, vil kunne være moralsk ond. Det moralske onde forutsetter frihet. En verden uten frihet kan romme en uendelighet av lidelse, men det moralske onde vil ikke eksistere i den.

DET ONDE ER IKKE først og fremst et teoretisk, men et praktisk problem. Utallige teoretiske blindspor stenger imidlertid for denne elementære innsikten: Ondskapen hører ikke først og fremst hjemme i teologien, i natur- eller samfunnsvitenskapene, knapt nok i filosofien, men i et

konkret moralsk og politisk felt.

Det vesentlige spørsmålet er ikke «Hva er det onde?», men «Hvorfor gjør vi det onde?». Svaret er at vi gjør det av en rekke ulike grunner. Et menneske kan ha en rekke ulike motiver for å gjøre det onde, men det gjør ikke det onde *fordi* det er ondt, og denne formen for ondskap, den «demoniske» ondskapen, bør avvises som en myte. Problemet med å betrakte den demoniske ondskapen som det essensielt onde, er at ondskapen da blir noe fremmed i forhold til oss – det er tross alt ikke slik vi oppfatter oss selv, og da stenger vi for innsikten i hvilket potensial hver og en av oss har for å gjøre det onde. Noen ganger gjør vi det onde, vel vitende om at det er ondt, fordi vi derigjennom vil oppnå et subjektivt gode. Den instrumentelt onde har forstått hva som er godt og ondt, men velger å sette det gode til side av hensyn til seg selv. Denne instrumentelle ondskapen kan imidlertid bare redegjøre for noen av de onde handlingene vi utfører. I tillegg kommer den idealistiske ondskapen, hvor en aktør gjør noe ondt i den tro at han gjør noe godt, og dum ondskap, hvor aktøren ikke reflekterer over godt og ondt overhodet. Ingen av oss er avskåret fra å være onde. De fleste av oss har bare gjort det onde i små, men hver og en av oss kunne under andre betingelser ha gjort det i stor skala.

DET ONDE UTGJØR ikke ett overordnet problem, men et utall konkrete problemer – situasjoner der vi settes på prøve som frie, reflekterende og handlende vesener. Det avgjørende er rett og slett hva vi velger å *gjøre*.

Kan det tenkes en menneskelig verden uten ondskap? Jeg tror ikke det, nettopp

Kan det tenkes en menneskelig verden uten ondskap? Jeg tror ikke det, nettopp fordi den er menneskelig.

fordi den er *menneskelig*. I denne verden utsettes vi og utsetter andre mennesker for onde handlinger. Vi gjør ikke minst dette fordi vi er moralske vesener, og som sådanne deler vi verden inn i godt og ondt. Vi oppfatter det som ondt som truer oss eller sårer oss. Vi forsøker å gjøre verden til et beboelig sted, og vi reflekterer

over hvordan vi kan få *kontroll* over det onde. Vi leter etter det onde, selv når vi ikke er umiddelbart truet, for å komme det i forkjøpet. Vi forsøker å lokalisere det onde, for å bekjempe det, ut fra en tanke om at det vi selv gjør må være godt hvis det er et ledd i bekjempelsen av noe ondt.

DET KORTESTE SVARET på spørsmålet om hvorfor ondskapen finnes, til tross for all opplysning og humanisme, er ganske enkelt at mennesket er fritt. Å være en fri, moralsk aktør, innebærer nødvendigvis å være god *og* ond. Det betyr imidlertid ikke at vi alle er gode og onde i samme utstrekning. Og det betyr heller ikke at *mengden* ondskap i verden alltid vil være den samme.

HVA SKAL SÅ LØSNINGEN VÆRE? Den farligste løsningen er en tro på at ondskapen virkelig kan utryddes én gang for alle, såfremt man kan lokalisere de «onde kreftene» i verden, og utrydde dem. Da overser man Alexandr Solsjenitsyns observasjon om at den linjen som skiller godt fra ondt, ikke går mellom ulike grupper – stater, klasser eller politiske partier – men «tvers gjennom ethvert menneskelig hjerte». Jeg ser ingen annen løsning enn fortsettelse av det humanistiske prosjektet, av en opplysningstenkning. Det vil ikke utrydde ondskapen, men det er vårt største håp for å begrense den. ♦

FREM FRA SKYGGEN

Da Sara Mats Azmeh Rasmussen vokste opp var kvinnen underordnet mannen, og mennesket underordnet gud. Som homofil transperson var hun en ikke-eksistens. Som ledd i sin kamp for frihet, åpenhet og likeverd, står hun her frem med bipolar stemningslidelse.

»

01

02

04

03

Sara Mats Azmeh Rasmussen

39 år, fra Damaskus
i Syria. Bor i Stockholm med
ekskjæreste og to barn.

Religionskritiker, feminist,
aktivist og samfunnsdebattant.

Har tidligere vært aktiv i
Human-Etisk Forbund og sittet i
forbundets hovedstyre.

Lanserte 8. mars sin selv-
biografiske debutroman *Skygge-
ferden* på Humanist forlag.

Vinner av
Fritt Ord Prisen
2012

T Kristi Bergh F Thomas Brun/Privat

– I begynnelsen av mitt engasjement i samfunnsdebatten for fem år siden, formulerte jeg ikke min kritikk særlig godt. Jeg var for sint, erklærer Sara Mats Azmeh Rasmussen.

DET ER 8. MARS på Litteraturhuset i Oslo, der Azmeh Rasmussen samtaler med sin gamle foreleser fra Universitetet i Oslo, historieprofessor Hilde Sandvik. Anledningen er lanseringen av *Skyggeferden*, Azmeh Rasmussens selvbiografiske debutroman, og Amalie Skram-salen er fylt til bristepunktet med interessert publikum, sittende og stående.

– Og det tar tid å bli kvitt sinnet. Jeg har kjent undertrykkelsen på kroppen, og betalt prisen for ikke å følge de religiøse reglene. For omkring tre år siden begynte jeg en prosess med å nærme meg et mer

nyansert og objektivt standpunkt. Som humanist – som humanetiker – anerkjenner jeg i dag elementer av estetisk skjønnhet i religion, men det finnes så mye umenneskelighet i religion, og **den** må vi kritisere! Men kritikken må formuleres riktig for at folk skal lytte, poengterer forfatteren.

AZMEH RASMUSSEN er ikledd dress, skjorte og slips, og har publikum i sin hule hånd. Hun forteller alvorlig om dagens Syria, om den fortvilende situasjonen i fødelandet, men også om landets skjønnhet, som hun ønsket å skildre i romanen. Hun forteller om møtet med Norge, og sin dype fascinasjon for universitetsfagene i feministisk teori. Innimellom utløser en treffende kommentar hjertelig latter blant de fremmøtte. Iblant stanser hun Sandvik og ber om andre spørsmål.

Skyggeferden åpner med en skildring av småjenta Sara, som elsket fotball, gutteklær og moren sin, i Damaskus på

70-tallet. Men i et samfunn strengt regulert av religiøse dogmer og æresspørsmål ble Saras frihet tidlig innskrenket, og oppveksten ble i økende grad preget av opposisjon mot reglene, og påfølgende ensomhet. Moren fortvilte over datterens manglende evne og vilje til å passe inn, og etter hvert eskalerte fortvilelsen fra trusler og utskjellinger, til slag og påtvungne silikonbryster.

– Moren min ønsket egentlig det beste for meg, men preget av egen oppdragelse, lav utdannelse og skytteltrafikken mellom frisøren og teselskaper, så hun ikke mulighetene som fantes. Alt handlet om å finne en god ektemann, og hun ville så sterkt at jeg skulle følge normene at det utviklet seg til både fysiske og psykiske overgrep. Dette er et utbredt fenomen, spesielt i kulturer med sterk æreskodeks. Men dette er et ømt punkt, og jeg vil helst ikke snakke

Det har vært min livsdrøm, min eneste, å bli forfatter.

mer om det, sier Azmeh Rasmussen bestemt.

FÅ KAN SKILTE med et like dramatisk inntog i den norske offentligheten. Nøyaktig tre år før boklanseringen

på Litteraturhuset sto Sara Azmeh Rasmussen foran større publikum, denne gangen i anledning 8. mars-markeringen på Youngstorget i 2009. Hun rev av seg den sorte hijaben, dynket den i tennvæske og tente på. Snøballer og skjellsord haglet fra rasende, muslimske tilskuere og deres norske sympatisører. Snart fulgte oppmerksomhet fra internasjonal presse, og drapstrusler. Enkelte hyllet handlingen og motet gjennom private meldinger, offentlig kom utelukkende kritikk og betegnelser som «tomt opprørsk» eller «klovnnaktig».

I etterkant av protesten på Youngstorget var trusselnivået såpass intenst, at Azmeh

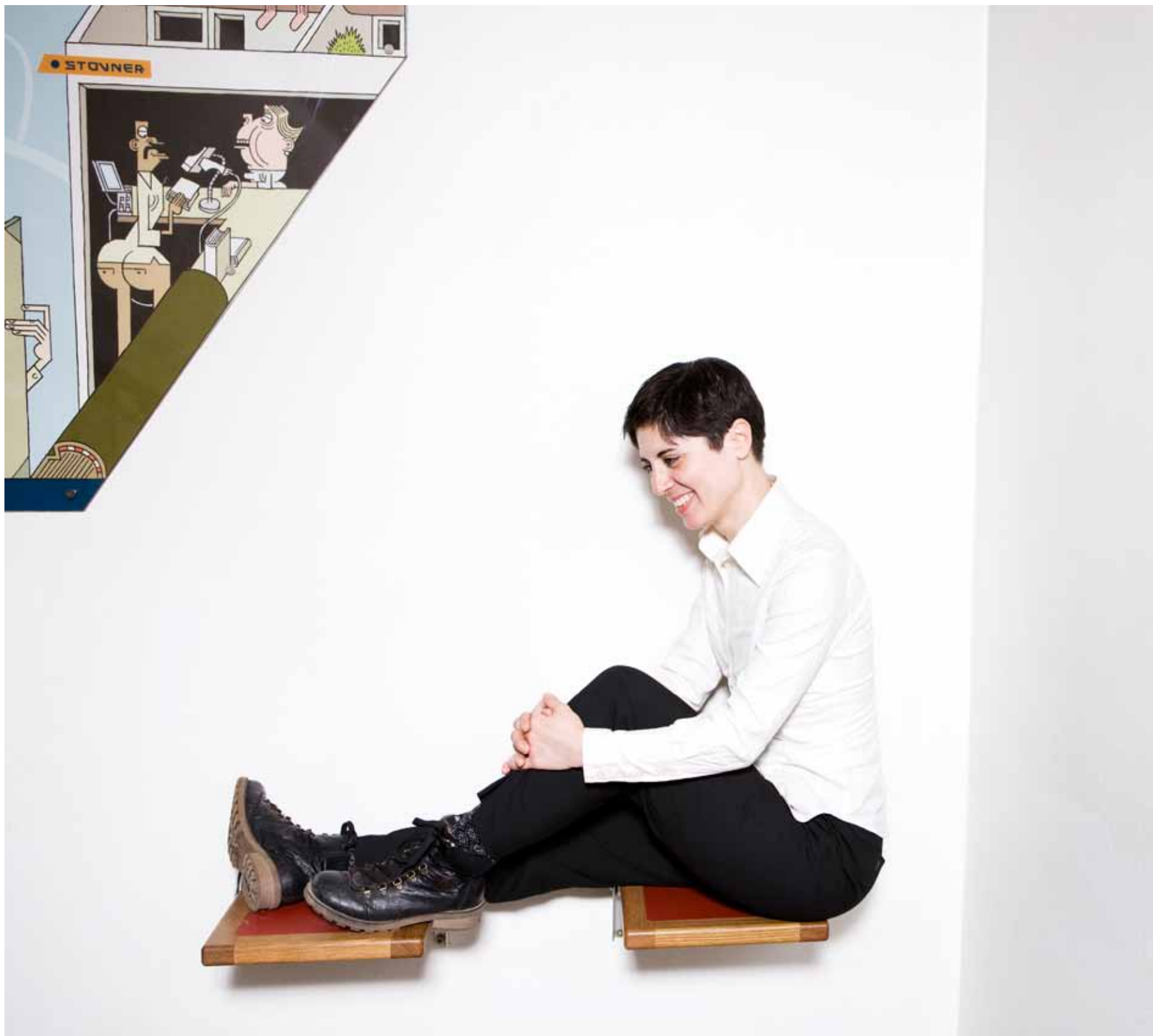
Rasmussen så seg nødt til å avstå fra besøk på sin favorittkafé, Asylet. Kafeen ligger sentralt på Grønland, en innvandrertett bydel i Oslo, men tre år senere er hun tilbake, noen dager i forkant av boklanseringen på Litteraturhuset. Hun drikker kaffe med melk, kroppen er godt

01 Kledd i bukser og dressjakke, slippet ligger hjemme. Det er lenge siden hun var tenåringsen med påtvungne silikonbryst.

02 Førerkortet! Viktig milepæl for en som kom fra en kultur med begrensninger på kvinners frihet.

03 Å være en god mor, det er noe av det aller, aller viktigste i livet.

04 Skitur tidlig etter at Azmeh Rasmussen kom til Norge. Å bli integrert var viktig. I dag er hun vel så god på ski som en som er født med dem på beina.

01

Å skrive selvbio- grafisk har kostet meg veldig mye, personlig.

- pakket inn i et ullpledd.
 - Det har vært min livsdrøm, min eneste, å bli forfatter, sier Azmeh Rasmussen.
 - Boka er også en forklaring på slørbrenningen, som var en veloverveid, symbolsk handling og protest mot et plagg som manifesterer kvinnens sosiale, politiske og menneskerettslige underordnede plass, forklarer forfatteren.
 - Kontrasten til den innledningsvis omtalte forfatteren, er stor. I dag er stemmen forsiktig, øynene er matte. Hun trekker pleddet tettere om skuldrene. Før intervjuavtalen rakk Azmeh Rasmussen å lese den strålende anmeldelsen i Aftenposten, uten å klare å ta inn de rosende ordene.
 - Å skrive selvbiografisk har kostet meg veldig mye, personlig. Jeg måtte hente fram minner jeg tidligere har jobbet hardt for å gjemme bort, og forsøke å finne en slags logikk i det kaoset som var mitt liv, den vilkårligheten jeg opplevde... Det var veldig smertefullt. I løpet av de siste tre årene jeg har skrevet på boka, var jeg i perioder lammet av depresjon og selvmordstanker, forteller hun.

SARA MATS AZMEH Rasmussen har diagnosen bipolar lidelse, tidligere omtalt som manisk depresjon, og var i løpet av den tre år lange skriveprosessen innlagt på psykiatrisk avdeling flere ganger. Navnet bipolar viser til forsterkede stemnings-svingninger, med høye topper og dype daler. Dyp depresjon avløses av mani, som kjennetegnes ved oppstemthet, høyt

01 – Jeg har vært redd for å være åpen om å være bipolar. Frykten er å bli ansett som utilregnelig, eller ikke bli tatt seriøst, sier Azmeh Rasmussen.

energinivå og i enkelte tilfeller psykoser, eller vrangforestillinger.

– Jeg har vært redd for å være åpen om dette, å være bipolar. Frykten er å bli ansett som utilregnelig, eller ikke bli tatt seriøst. Men jeg har tidligere vært åpen om sårbarheten min, men mer subtilt,

som i Aftenposten-spalten «Jeg trenger at du ser meg» – den betyr mye for meg. Første del skrev jeg fra lukket avdeling, gråtende med laptop'en på fanget, forteller Azmeh Rasmussen.

Stemmen er ikke helt stø, men hun ønsker å fortelle og påpeke et kunstig skille mellom fysisk og psykisk sykdom.

– I stor grad handler det om manglende informasjon. Og jeg elsker sannheten, og det er frigjørende å fortelle om dette. Så ja, jeg er bipolar. Jeg ble til og med utredet av barnevernet i en periode da jeg var veldig langt nede. Jeg var syk, men jeg var en god mor, understreker hun.

Før hun stopper opp og griper tettere om kaffekoppen.

– Nei. Jeg var ikke det. Jeg ville så gjerne være det, men jeg **var** ingen god mor for barna mine i den perioden.

I DAG BOR AZMEH Rasmussen i Stockholm, sammen med sin ekskjæreste Staffan og deres to felles barn på seks og åtte år. De samarbeider om oppdragelsen av barna, selv om de ikke lenger er et par. Staffan er aktiv i både den svenske, den europeiske og den internasjonale humanist-bevegelsen.

– Det fungerer å bo sammen fordi vi deler grunnleggende verdier, spesielt innen livssyn og politikk. Vi jobber med og brenner for det samme, forteller Staffan over telefon. Han synes det er positivt at samboeren står frem med sin bipolare lidelse.

Azmeh Rasmussen ønsker å poengtere ►

► at diagnosen bipolar er et samlebegrep, med store variasjoner i intensitet og uttrykksform. Det anslås at 1-2 % av befolkningen vil rammes av lidelsen i løpet av livet, men alle har ulike forutsetninger, personligheter og måter å håndtere symptomene på.

– I dag går jeg på moderate medisiner, som skal stabilisere en del. Men jeg har kranglet med helsepersonell i flere år, fordi jeg nekter å ta sterkere medisiner, som Litium, som utjevner bølgedalene fullstendig, forklarer hun.

STERKEST BLIR NOK reaksjonen i enkelte innvandtermiljøer, der det er et enda større tabu med psykiske lidelser, mener Azmeh Rasmussen.

– Blant en del innvandrere omtales du som *gal*. Så jeg har vært redd for at de automatisk avviser absolutt alt jeg sier, fordi jeg har denne diagnosen. Men på sikt håper jeg det gir en tyngde og troverdighet å være åpen om vanskelige erfaringer, sier Azmeh Rasmussen.

FRA INNLEGGELSER på psykiatrisk avdeling, til politisk protest på Youngstorget og derfra til Litteraturhuset. Livsdrømmen er oppfylt ved at debutromanen nå er ute i verden. Da familien ba henne om å forlate Damaskus etter et avlyst ekteskap, reiste hun til Bergen i 1995, 22 år gammel. Azmeh Rasmussen fikk opphold på religiøst grunnlag, fordi hun hadde latt seg døpe kristent i Syria. Hun forteller at hennes forhold til religion alltid har vært farget av kjønsspørsmål.

– Det jeg elsket ved kristendommen var ideen om den synlige kvinnen, Maria. Å konvertere var et opprør mot kjønnsstrukturene i islam. Fra moskeen var jeg vant til å gå inn og ut via en sidedør, sitte

gjemt bak et grått forheng blant andre kvinner, alle helt tildekket, uten å se noe som helst, bare høre imamen preke. I kirken kunne jeg sitte hvor jeg ville, utildekket, helt fremme ved alteret om jeg ville – foran en statue av en kvinne, av moren! Og bruddet med min mor påvirket nok også det hele, sier hun.

ETTERÅHALERT seg språket begynte Azmeh Rasmussen på Universitetet i Oslo, og tok blant annet faget religionspsykologi. Dette emnet skulle komme til å overskygge alt annet, og som student slukte hun alt kom over relatert til faget, både i og utenfor pensum. I boka beskriver hun en nøktern erkjennelse om religiøse opplevelser:

«*Kaos er nabo med Gud*. Formuleringen sto i pensumboken i religionspsykologi. Sidene inneholdt statistikker og undersøkelser, tall og analyser. Og en enkel innsikt. Religiøse visjoner, som ofte innleder en konversjon, har som regel sammenheng med en livskrise. Ensomhet og akutt og dyptgripende stress er faktorer som kan føre til en intensiv religiøs erfaring.

Den religiøse visjonen eller erfaringen av en ny kraft skaper orden og et psykologisk system i kaos.»

– Tittelvalget *Skyggeferden* kom naturlig, siden det handler om å vokse opp med en homo- og transidentitet i et samfunn der dette ikke eksisterer. Jeg var en skygge, en ikke-eksistens,

forklarer Azmeh Rasmussen.

HUN HAR TIDLIGERE aksjonert utenfor både Islamsk Råd Norge i Oslo og utenfor Det europeiske fatwarådet i Dublin, for at

Det er feil å tro at feminismen har kommet i mål.

organisasjonene skal ta klart avstand fra dødsstraff mot homofili. Også denne gang fikk Azmeh Rasmussen sterk kritikk for å bruke overdrevent sterke virkemidler.

– I dag mener jeg tiden har vist at sterke virkemidler er nødvendige for å gjøre videre dialog realistisk. Jeg tror ikke dialog kunne ført meg inn hovedinngangen hos Islamsk Råd.

AZMEH RASMUSSEN satt også en tid i Hovedstyret for Human-Etisk Forbund, men meldte seg etter uoverensstemmelser ut av både styre og forbund. I etterkant publiserte hun en skriftlig unnskyldning.

– Det var nødvendig, for jeg sviktet som styremedlem. Og jeg i dag er fornøyd med utviklingen i forbundet, mot en mer religionskritisk rolle. Prinsipielle saker, som motstand mot omskjæring av gutter, er viktige, påpeker hun.

TILBAKE UNDER boklanseringen på Litteraturhuset avslutter aktivisten, skribenten og forfatteren kvinnedagsmarkeringen 2012 med en advarsel, og en klar oppfordring:

– Det er feil å tro at feminismen har kommet i mål i de skandinaviske samfunn. Dessuten har vi en stor innvandrerbefolkning der mange kvinner har problemer på helt elementære områder, som det å bevare kjønnsorganet sitt. Der æreskodeksen står sterkt, står kvinner svakt. Arbeidet for deres rettigheter og muligheter er mitt hjertebarn. Og nå som romanen endelig er ferdig, har jeg frigjort tid til dette arbeidet, sier Azmeh Rasmussen, rakrygget, til applaus. ♦

01

Les mer

Les utdrag fra
Skyggeferden på
Fritanke.no

01 Det ble mange og lange timer utenfor Islamsk Råd Norge under sitt nedaksjonen i januar -11. Hun gjentok aksjonen utenfor Det europeiske fatwarådet i Dublin, for at organisasjonene skulle ta klart avstand fra dødsstraff mot homofili. Foto: Arnfinn Pettersen

01

Systemet i galskapen

Verdenserklæringen lover rett til liv, likevel finnes det ingen konvensjoner som forbyr dødsstraff. Men tilleggsprotokoller og protester hjelper.

Hva er menneskerettigheter? Leder for Menneskerettighetsakademiet, [Lillian Hjorth](#), skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

Den fjerde februar, i forbindelse med markeringen av profeten Mohammeds fødselsdag, postet den unge saudi-arabiske journalisten Hamza Kashgari en twittermelding som skulle bli farlig for han: *På bursdagen din vil jeg si at jeg elsket opprøreren i deg, at du alltid har vært en inspirasjonskilde for meg, og at jeg ikke liker de guddommelige gloriene rundt deg. Jeg skal ikke be for deg.*

FOR DENNE og to andre twittermeldinger han sendte samme dag, ble Kashgari beskyldt for blasfemi av både folk og myndigheter i Saudi-Arabia. Meldingene førte til nasjonal uro, og da situasjonen noen dager senere tilspisset seg, valgte

Kashgari å flykte. Målet var å søke politisk asyl i New Zealand. Han ble imidlertid anholdt på flyplassen i Malaysia, sendt tilbake til Saudi-Arabia og er ikke sett siden. Går det slik som Amnesty og Human Rights Watch frykter, vil den unge mannen bli straffet med døden.

OM KASHGARI FÅR DØDSSTRAFF og dommen fullbyrdes, vil han dele skjebne med hundrevis av andre som i år kommer til å bli drept av egne myndigheter. Ifølge Amnesty International ble det i 2010 henrettet minst 527 dødsdømte fanger i tjuetre land. Over nitti prosent av drapene ble utført i Kina, Iran, Nord-Korea, USA og Saudi-Arabia. Sannsynligvis er det reelle antallet myrdede mye høyere. Bare i Kina mener Amnesty at det trolig er tatt av dage flere tusen mennesker.

HVORDAN HENGER DET SAMMEN at så mange land praktiserer dødsstraff, når flere av dem i 1948 var med på å vedta Verdenserklæringen om menneskerettighetene der det heter at «Enhver har rett til liv», og senere har forpliktet seg til en rekke menneskerettslige dokumenter? Forklaringen har å gjøre med at de inter-

nasjonale menneskerettighetene befinner seg i skjæringspunktet mellom idealer og realpolitikk. Hvordan dødsstraffen internasjonalt har blitt regulert etter krigen, illustrerer på en god måte hvordan dokumenter om menneskerettigheter er et resultat av forhandlinger mellom statene og speiler den tiden de kom til i. Ordlyden i avtalene strekker seg nemlig ikke lenger enn det statene til enhver tid kan enes om. Hvorvidt dokumentene «bare» er *erklæringer* eller juridisk bindende *konvensjoner*, er også vesentlig. Det er mer forpliktende for en stat å binde seg til en konvensjon enn en erklæring, fordi myndighetene da, blant annet, må endre egen nasjonal lovgivning, slik at den harmonerer med konvensjonens innhold.

ETTER DEN ANDRE verdenskrig, da statene i FN besluttet å utarbeide en «International Bill of Rights», viste det seg å være umulig å få statene til å enes om en juridisk bindende konvensjon. Verdenserklæringen om menneskerettighetene ble derfor «bare» en erklæring. I diskusjonene rundt artikkel tre og «retten til liv», hevdet flere landrepresentanter at statlige henrettelser ikke var forenlig med livsretten, og at

01 Amnesty-aktivister demonstrerer mot dødsstraff til støtte for Troy Davis. Davis dødsdom ble fullbyrdet i 2011.

artikkelen derfor burde inkludere et forbud mot dødsstraff. Forslaget ble imidlertid forkastet fordi de aller fleste landene på den tiden praktiserte skikken. Heller ikke da Europarådet i 1950 vedtok Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, eller da FNs stater i 1966 ble enige om Konvensjonen om politiske og sivile rettigheter, var tiden moden for et dødsstraffforbud. Tvert imot slår begge konvensjonene fast at landene er i sin fulle rett til å avsi og utføre henrettelser, så lenge det skjer i henhold til lov. Så uansett hvor paradoksalt det enn kan høres, og hvor gal mange mener handlingen er, fullbyrdselen av en dødsdom er ifølge disse konvensjonene ikke en krenkelse av retten til liv.

HELDIGVIS ER VERDEN i kontinuerlig forandring, ny kunnskap kommer til og menneskers holdninger endres. Etter hvert har det utviklet seg en markant global

F NTB / corbis / scanpix

01

Tallenes tale viser at det nytter å kjempe mot dødsstraffen.

► motstand mot dødsstraff. Dette har også gjenspeilet seg i Europarådet og FN, der mange har presset på for et forbud. Med støtte av medlemsstater og andre aktører har organisasjonene derfor utarbeidet såkalte *tilleggsprotokoller som forbyr dødsstraff i fredstid*, til de ovennevnte konvensjonene. Europarådet fikk sin tilleggsprotokoll i 1983, mens FN vedtok sin i 1989. De medlemsland som ønsker det, kan binde seg til avtalene og dermed forplikte seg til å avskaffe dødsstraff i eget land. Stadig flere stater slutter opp om protokollene. I dag er det i realiteten umulig å være medlem av Europarådet og samtidig praktisere dødsstraff. Når det gjelder verden for øvrig, synes det imidlertid å være et stykke igjen før straffeformen kan sies å tilhøre fortiden. Per dags dato har kun 73 stater valgt å forplikte seg til FNs tilleggsprotokoll mot dødsstraff.

ER DET DA FEIL når Amnesty og andre organisasjoner, samt tusenvis av enkeltindivider verden over, hevder at dødsstraff er et klart brudd på menneskerettighetene? Nei, det er det ikke. For samtidig som menneskerettighetene er juridiske normer, er de også *noe mer*. De er det moralske fundamentet som

det juridiske regelverket springer ut av. De etiske og juridiske normene kan ses som en symbiose, der de menneskerettslige verdiene har skapt, og fremdeles skaper, de juridiske rettighetene. Når menneskerettighetene de siste 70 år er blitt til positiv internasjonal rett, er det med andre ord moralske verdier som ligger til grunn. Det at stater fremdeles tillates å drepe, viser imidlertid klart og tydelig at systemet slettes ikke er ferdig utviklet. Avstanden er enda altfor stor mellom de etiske verdiene og det praktiske regelverket. Retten til liv er den mest grunnleggende menneskerettigheten av alle. Uten livet, kan ingen andre rettigheter nytes.

TALLENES TALE viser at det nytter å kjempe mot dødsstraff. Ifølge Amnesty er det i alt 140 land som i dag i realiteten har avskaffet straffemetoden, enten ved at forbud er tatt inn i lovverket, eller at skikken ikke lenger praktiseres. For å videreutvikle systemet og fjerne dødsstraffen helt, er det derfor av

uvurderlig betydning at uavhengige pressgrupper, stater og enkeltindivider verden over, holder menneskerettighetsfanen høyt hevet og kritiserer myndigheter som Saudi-Arabia, USA, Iran og andre, som fasthol-

der skikken. I vår tid der penger, kultur og informasjon flyter over alle grenser og det globale samarbeidet er utstrakt, er selv ikke de verste diktaturer upåvirkelige.

NÅR EN SAUDI-ARABISK journalist på 23 år risikerer å bli dømt til døden bare for å ha sagt sin mening, må vi derfor protestere det heftigste vi kan. Mye tyder på at sterke internasjonale reaksjoner er det eneste som kan redde Hamza Kashgari. ♦

01 I Iran gjennomføres offentlige henrettelser. Disse to unge mennene ble i 2005 hengt for voldtekt av en 13-årig gutt, men ifølge internasjonale homoaktivister ble de henrettet for homofili.

Fra nettdebattene

FRI TANKE I NYTT FORMAT

Erling Odd Berge skriver representativt for de reaksjonene vi har fått Fri tanke i nytt format: «Gratulerer med et helt nytt Fri tanke på papir. [...] Den nye bunaden gjør bladet lett å lese og bildebruken kommer til sin rett. Proft! MEN: Kan dere gå opp litt i skriftstørrelse? Denne punktstørrelsen kan være vanskelig å lese selv for folk med relativt godt syn. Lett svaksynte eller folk med behov for nokså sterke briller får problemer.»

DEBATT OM AKTIV DØDSHJELP

Vi må ta debatten om aktiv dødshjelp, skrev **Mette Nordhus** og **Christian Grorud**, leder og nestleder i Oslo fylkeslag av Human-Etisk Forbund, i en kronikk på Fritanke.no. Der la de også fram noen av resultatene fra en spørreundersøkelse som viser at en stor prosentandel HEF-medlemmer støtter aktiv dødshjelp.

«Det er mulig at både Human-Etisk Forbunds medlemmer og andre kan ha helt forskjellige oppfatninger om begrepsinnholdet i «aktiv dødshjelp», og en diskusjon for eller mot blir da av begrenset verdi. Når det gjelder potensialet for splittelse, kan det synes som det er frykten for hvaandre kan mene som er hovedforklaringen på bekymringene, ikke det enkelte medlems egen oppfatning av selve saken.

Mye tyder på at vi, ved å ta én viktig sak av gangen, kan bidra til en opplyst debatt.», skriver de og etterlyser mer informasjon fra legestanden for å kunne belyse distinksjonen mellom passiv og aktiv dødshjelp.

I et svar skriver lege og medlem i Oslo HEF, **Morten Horn**: «Noe av problemet med dødshjelpsdebatten i HEF er at den er så sterkt knyttet til tanken om at HEF skal «ta stilling» i dette spørsmålet, som er så følelsesladet og komplisert og ikke minst situasjonsavhengig. Dersom HEF hadde landet trygt og godt på at «dette skal vi diskutere, men IKKE gjøre vedtak om», da ville skuldrene senket seg og vi kunne fått en friere debatt.»

Les hans og andres innlegg på **fritanke.no** [8726].

HUMAN-ETISK FORBUND OG ASYLDEBATTEN

Noen av fylkeslagene og hovedstyret i HEF gjorde vedtak i forbindelse med tvangsreturer av langtidsboende asylbarn (se s). Det ble møtt med ris og ros («likes») fra medlemmer både på Facebook-sidene til Fritanke.no og Human-Etisk Forbund. Her et knippe reaksjoner:

«Jeg synes ikke HEF trenger å ha noe offisielt standpunkt i denne saken. Jeg synes HEF skal fokusere på å få skilt kirke og stat i Norge.»

Stian Hovdenak-Sæther Wasmuth

«Etter min mening er det åpenbart at forbundet skal erklære sin støtte til asylretten. Men hvordan den skal utformes og praktiseres i detalj kan man være drivende uenige om uten at det støter an mot det grunnleggende prinsippet. [...] Tar man stilling i samfunnsaktuelle saker fordi de innebærer elementer av etikk, så vil det skape forventninger om stillingstagen i stadig flere saker, og til slutt er forbundet blitt en politisk aktør.»

Harald Broder Knudtson

«Å være uenig i hvilke saker HEF engasjerer seg i er en ting, men å si at forbundet ikke skal drive med politikk blir for meg veldig rart. Betyr det at vi heller ikke skal jobbe for å skille stat og kirke eller ikke skal jobbe for å fjerne religiøse formålsparagrafer? Dette er jo også politikk. [...] Ellers synes jeg det er et sunnhetstegn at dette vekker debatt internt, noe annet hadde forundret meg, men jeg savner litt mer begrunnelser for hvorfor dette ikke er en relevant sak for HEF å engasjere seg i.»

Sara Nustad Mauland

«[...] HEF bør være en bred og inkluderende organisasjon der sekulære humanister av alle politiske avskygninger kan finne seg hjemme. Svaret på hva som er etisk riktig i spørsmålet om utsendelse av familier som har fått avslag på sin asylsøknad, er defini-

Har du ris eller ros - til Fri tanke, Human-Etisk Forbund - eller synspunkter på aktuelle tema skriv kort og konsist og send det til fri.tanke@human.no. Frist for å komme med i #3-2012 er 1. juni.

tivt ikke noe som kan entydig utledes av human-etisk etikk!»

Tom-Espen Møller

«Bra, at vi har noen i dette land, som har et hjerte for barn :o)»

Georg Krautz-Johnsen

«[...] Vi har et ansvar for mennesker som er i fare i landene de kommer fra. Dette bør være viktigere og få prioritet fremfor å la disse barna bli fordi de har vært her noen år. Jeg melder meg ut i morgen, den vedtatte uttalelsen vil jeg ikke stille meg bak.»

Morten Svendal Hatlen

Les også livssynsrådgiver i Human-Etisk Forbund **Kaja Melsoms** kommentar om saken på **fritanke.no** [8797].

OMSKJÆRINGSDEBATT

Hovedstyrets forbudsvedtak om omskjæring av guttebarn skapte debatt. I HEFs tidsskrift Humanist gikk skribenten **Øyvind Strømmen** hardt ut mot vedtaket, og i nummeret som snart er ute forsvarer hovedstyret sitt vedtak. **fritanke.no** dekker debatten.

DISKUTER PÅ FRITANKE.NO OG FACEBOOK

Du kan like både **fritanke.no**, Human-Etisk Forbund og Humanistisk Ungdom på Facebook, og diskutere aktuelle tema med likesinnede og ulikesinnede.

Tallene i parantesene viser til nummeret saken har på **fritanke.no**. Du kan også følge Fritanke.no på twitter: **@fritanke_no**

Prinsesse Märtha Louises englelære gir åndelighet et dårlig rykte, derfor må hennes påstander gjendrives.

NÅR ÉN FJÆR BLIR TIL TI ENGLER

T Morten Fastvold, skribent
og leder i organisasjonen
Filosofere sammen
I André Martinsen

Hadde ikke mediene viet den slags så stor oppmerksomhet, kunne vi ha forbigått prinsessens englelære i stillhet. Men siden hun er en høyprofilert eksponent for åndelighet her til lands, bidrar hun sterkt til å gi åndelighet i det store og hele et dårlig rykte. Med den konsekvens at mange betakker seg for alt åndelig, siden tøvette, religiøse forestillinger er det siste de trenger.

DA SNAKKER VI om en skadelig innflytelse. For det åndelige er en side ved menneskelivet som ikke lar seg velge bort, selv om vi forsøker. Vi må alle forholde oss til etiske, eksistensielle og estetiske anliggender, samt til det som kalles dømmekraft og personlig modning. Alt dette handler om åndelighet. Og om noe som i høyeste grad er humanistisk, ved at det

er disse sider ved livet som gjør oss til mennesker. Ateister er unødig redde for begrepet «åndelighet». Men om religiøse forestillinger er av åndelig art, er det *ikke* slik at åndelighet må være noe religiøst. Det er bare noe teologer har innbilt oss gjennom sitt tusen år lange monopol på å håndtere åndelige spørsmål, ut fra dogmet om at all åndelighet har sitt utspring i Gud.

PRINSESSEN FØYER SEG inn i denne tradisjonen med sine dogmer om gudskraft og engler og sjelens udødelighet. Det gjør det desto mer påkrevet å vise at vi ikke kan sette likhetstegn mellom religiøsitet og åndelighet. Fordi det er fullt mulig å ha et rikt, ikke-religiøst åndelig liv. Siden prinsessen forkludrer denne innsikten, må vi ta oss bryet med å gjendrive det hun falbyr. Både overfor oss selv og dem vi vil ha i tale, må vi kunne godtgjøre *hvorfor* hennes englelære er en høyst tvilsom form for åndelighet.

Prinsessen og medforfatter Elisabeth Nordengs nyeste bok *Englenes hemmeligheter. Deres natur, språk og hvordan du åpner opp for dem* (Cappelen Damm, 2012) gir oss god anledning til det. Selvsagt må vi ignorere deres oppfordring om å avstå fra dagliglivets logiske tenkning, ➤

➤ som angivelig står i veien for å oppnå kontakt med englene. En slik kategorisk avvisning av fornuften er suspekt, også i åndelige henseender. Om teologer hevder at visse mysterier, slik som treenigheten, ikke kan forstås rasjonelt, er det ikke dermed sagt at *all* teologi unndrar seg fornuftsbasert tenkning. Følgelig blir det en tilsnikelse uten videre å gjøre unntaket til regelen, slik engleforfatterne implisitt gjør (de redegjør aldri for hva de legger til grunn, men formulerer seg omtrentlig og skyr alt problematisk).

TIL OVERMÅL fremstiller de den fulle frihet fra logisk tenkning som ytterst forlokkende – på linje med å by barn på massevis av godterier og be dem glemme alt om Karius og Baktus. Universet er nemlig fullt av arbeidsledige engler (de formulerer seg faktisk slik!) som ikke vil annet enn å tjene oss mennesker, bare vi gir dem lov til det. Og som bare er godhet, og som godtar oss akkurat slik vi er. Snillere engler skal man lete lenge etter.

DEN SLAGS OSER av ønsketenkning, og da av et infantilt slag. Hvilke mentalt voksne mennesker ville finne seg til rette i et åndelig slaraffenland der alt går an og alt er lov og ingenting er feil? Visst er fornuftsbasert tenkning strevsom, siden den viser at alt nettopp *ikke* går an. Både fysisk og åndelig byr verden oss motstand. Det er den vi vokser på, mens den tilværelsens utholdelige letthet vi finner i prinsessens univers, hadde gått oss på nervene. Der ville vi endog ha savnet det kristne helvete og strenge, formanende engler. Det var i det minste autentiske saker!

HADDE PRINSESEN medgitt at englelæren snarere handler om ønsketenkning enn om hva som faktisk finnes, og at englene hun snakker med, kun er fantasifigurer hun har utviklet en religiøs tro på, hadde det vært rene ord for penga. Men å sondere mellom ønsketenkning og hva som faktisk er tilfelle, står tydeligvis

prinsessen fjernt. Tvert imot gjør hun sitt ytterste for å tåkelegge forskjellen mellom en ytre, fysisk virkelighet og sjelelige tilstander. Om englene påtreffes i virkeligheten som sansbare vesener, eller som hallusinasjoner eller fantasier eller i meditasjoner – ja, dét går ut på det samme! Men når det blir irrelevant å

skjelne mellom ytre virkelighet og indre sjelstilstander, hva slags opplevelser snakker vi om da?

SOM OM IKKE DETTE var nok, kan englene manifestere seg på alle tenkelige vis, ved uavlatelig å skifte fasong. De kan fremstå helt forskjellig for deg og for meg. Og vi trenger ikke se eller høre dem. Alskens fysiske og mentale fornemmelser, som en kløe eller sitring i mellomgulvet, er også måter de gir seg til kjenne på. Men når engler ikke kan identifiseres ut fra spesifikke kjennetegn, hvordan kan vi da vite *om* vi har med noen av dem å gjøre? At påstanden om at engler eksisterer dermed blir helt uspesifikk og ufalsifiserbar, bekymrer ikke prinsessen og hennes medforfatter det minste.

For ytterligere å tåkelegge våre vante distinksjoner, hevder disse to at vi er utstyrt med «doble sanser». Lukker vi øynene og forestiller oss at vi for eksempel står på en sandstrand og vasser

ut i vannet og ser et skip i det fjerne – så *er* vi på denne sandstranden, *samtidig* som vi er der vi fysisk er. Da opplever vi stranden og vannet etc. med våre «doble sanser». Igjen skapes det uklarhet, her om hva som er sansning og hva som er fantasering eller innbilningskraft.

TÅKELEGGINGEN AV grunnleggende distinksjoner vi trenger for å tenke og uttrykke oss klart, også i åndelige henseender, er et gjennomgående grep i prinsessens englelære. Det gjør den til et angrep på fornuften – og dermed på all sunn og konstruktiv form for åndelighet. Dét er slett ikke harmløst, og heller ikke noe rent trosspørsmål. Her har vi med en intellektuell uredelighet å gjøre som vi må slå ned på, særlig når den så aktivt utbres til allmennheten. ♦

Les Morten Fastvolds artikkel om humanistisk åndelighet på Fritanke.no.

En filosofisk innrettet bok om kritisk tenkning er *Kritisk tenkning. Sokratiske samtaleledelse i skolen*, av Morten Fastvold.

På Fritanke.no finner du også tidligere Skeptiker så klart!-spalter og flere artikler om [kritisk tenkning](http://Fritanke.no).

Bør aktiv dødshjelp tillates?

Vi utfordrer en motstander og en tilhenger til å gi korte svar på kompliserte spørsmål om aktiv dødshjelp og legeassistert selvmord.

OLE PEDER KJELSTADLI
leder Foreningen Retten til en verdig død
og HEF-medlem

Ja. Som humanist er selvbestemmelse et sentralt poeng for aktiv dødshjelp (eutanasi). Dette er et etisk grunnsyn som gjennom historien har nedkjempet umyndiggjørende bud, lover og tradisjoner knyttet til livsprosessene – seksualitet, forplantning, abort, selvmord og – dødshjelp.

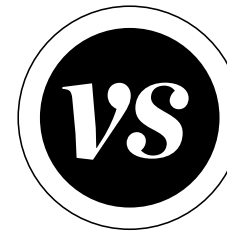
Ja. Oregonloven viser seg å være godt egnet med tanke på at den blir målt opp mot visshet, forutsigbarhet, rettferdighet og åpenhet. Med denne muligheten vil de aller fleste få mulighet til å dø med verdighet.

Nei. Grensen mellom de to er hårfin, og i begge tilfeller er det snarere tale om særdeles aktive handlinger. Når retten til selvbestemmelse i prinsippet respekteres når det gjelder passiv, blir det inkonsekvent ikke å respektere den når det er snakk om aktiv dødshjelp.

At dagens urettferdige ordning fortsetter. Programmet PULS [2006] beskrev situasjonen slik: «Hver dag får mennesker hjelp til å dø på norske sykehus. Eller de får ikke lov til å dø fordi også passiv dødshjelp utøves vilkårlig.»

Nei. Moderne omsorg lindrer dessverre ikke alle slags smerter. Ca. 60 % har stor tillit til at døende får god lindrende behandling og pleie, men samtidig har 22 % personlig kjennskap til at slik behandling ikke har vært god nok.

Ja. For meg som humanist er det viktig at forbundet er på linje med den internasjonale humanistbevegelsen. Allerede i 1974 støttet IHEU barmhjertig, selvbestemt eutanasi.

MORTEN HORN
lege og HEF-medlem

(1)
Bør eutanasi – at en lege setter en dødelig dose medisin på en pasient som uttrykkelig har bedt om det – legaliseres?

(2)
Bør assistert selvmord – lege skriver ut dødelig medisin til alvorlig syk som selv tar dosen – være straffefritt?

(3)
Er det viktige, prinsipielle forskjeller på aktiv og passiv dødshjelp (passiv dødshjelp = at livsforlengende behandling avsluttes)?

(4)
Hva er faren ved motpartens linje?

(5)
Finnes det noen viktige argument mot ditt standpunkt?

(6)
Bør Human-Etisk Forbund ta stilling?

Nei. Det kan tenkes situasjoner der eutanasi er det minste av to onder. Men hvordan regulere dette på en entydig, rettferdig og forsvarlig måte? Ingen land har greid det: Å si klart hvem som skal få eutanasi, og hvem som skal få nei.

Nei. Det er ingen etisk forskjell på eutanasi og assistert selvmord – som lege har man ansvar både for hva man injiserer og for reseptene man skriver. Problemet med avgrensning og risikoen for press mot sårbare individer er det samme som for eutanasi.

Ja, fundamentale forskjeller. Ved aktiv dødshjelp tar legen livet av pasienten. Ved behandlingsbegrensning dør pasienten av sin sykdom. Pasienten har en grunnleggende rett til å takke ja eller nei til behandling, også livsforlengende behandling.

Det vil i praksis være umulig å holde på de «strenge kriteriene» alle snakker om. Det vil, som i Nederland, bli en verdiglidning der det normaliseres at leger tar livet av pasienter. Syke og gamle mennesker kan føle seg presset til å velge døden.

Ja, mange leger fra Nederland og Belgia opplever at aktiv dødshjelp lar seg praktisere på en forsvarlig måte. Det gjør inntrykk at de synes dette fungerer bra. Men – kanskje er de preget av nettopp denne verdiglidningen jeg nevnte?

Nei. Det er ingen klar link mellom humanetikk og et «ja» eller «nei». Forbundets organisasjonsstruktur tillater ikke grundig behandling av et så komplisert spørsmål. Og HEF har viktigere saker å gripe fatt i!

Ettergår Snåsamannens påstander

Kan Snåsamannen se inn i fremtiden? Ronnie Johanson fant ingen bevis.

Profeten
fra Snåsa

HAR JORALF
GJERSTAD
OVERNATURLIGE
EVNER?

Ronnie Johanson
Religionskritisk forlag
2012

Er det smålig å skrive en kritisk bok om Joralf Snåsamannen Gjerstad (86), som jo bare er snill og grei? Det har Ronnie Johanson (71) fått klar beskjed om – også fra Gjerstad selv. Tidligere har han skrevet om andre profeter og i hvilken grad de traff. Det som fikk ham i gang med dette prosjektet var Gyldendals påstand om at Gjerstad er i stand til å «se inn i fremtiden», i forbindelse med boka *Snåsamannen: Kraften som helbreder* (2008).

– Påstander om overnaturlige evner har alltid irritert meg. Ikke fordi jeg utelukker at det kan skje merkelige ting, men fordi folk og medier er så ukritiske og så lite fantasifulle når det gjelder å finne årsaken til de påståtte «miraklene», sier Johanson.

Johanson har gått gjennom alt det Gjerstad og biografene hans påstår i de fem bøkene som er utgitt om ham så langt, samt artikler og intervjuer. Han finner at det er mange påstander som ikke henger sammen. – Mange av de samme historiene går igjen flere steder, men det hender de endrer seg, sier Johanson.

– Jeg tror ikke han lyver bevisst, men jeg tror det er en viss erindringsforskyvning på gang. En årsak er kanskje at Gjerstad med årene har blitt

stadig mer overbevist om at han er synsk, sier Johanson. En av de groveste overdrivelsene fra Gjerstads side, er at han skal ha gitt en blind jente synet tilbake. Dette sa han under et intervju med biskop Tor Singsaas i Nidarosdomen, mens han tidligere bare hadde kalt henne svaksynt.

JOHANSONS BOK INNEHOLDER en rekke lignende historier. Responsen på boka har vært positiv fra anmeldere, men blandet ellers.

– Jeg har kritisert religion i tretti år og til dels brukt sterke ord enn de om Snåsamannen. Men nå har jeg for første gang positiv fra anmeldere, men blandet ellers.

– Jeg har kritisert religion i tretti år og til dels brukt sterke ord enn de om Snåsamannen. Men nå har jeg for første gang positiv fra anmeldere, men blandet ellers.

Ennå har han ikke sett noen vise til konkrete feil. – Han er en menneske-kjenner og han har innvirkning på folk. Det er jo ingen tvil om at sterke personligheter som han kan trigge kroppens selvhelbredende evne, den såkalte placeboeffekten. Dessuten er det slik at de fleste lidelser går over av seg selv, mens andre har et svingende forløp med gode perioder innimellom. Det er gjerne når man har det som verst at man tar turen til Snåsa.

Da er det selvsagt Snåsamannen som får æren straks man blir bedre.

Da han skrev boka trodde Johanson at Gjerstad var ærlig. Nå har han opplevd at han lyver om ikke å ha snakket med ham, om innholdet i boka og om ikke å ha mottatt betaling for sine tjenester.

– Og folk fra Trøndelag har tatt kontakt og blant annet fortalt at de selv har gitt ham penger, og at det var vanlig. Når man skulle ta turen til Snåsa fylte man gjerne bilen med folk som trengte behandling. De jeg snakket med ønsker ikke å stå fram, fordi de regner med å møte sterke reaksjoner i lokalmiljøet. Flere av historiene kan jeg ikke gjengi, fordi folk ville blitt gjenkjent. Men en fortalte om en nær slektning som var operert for kreft, og ringte Gjerstad for å høre hvordan dette ville gå. Dette går bra, skal han ha sagt – du er helt frisk. Under ett år senere var hun død av samme kreftsykdom, som hadde blusset opp igjen. Historien skal ikke være atypisk; hans spesialitet var å berolige pasienter, uten å ha medisinsk grunnlag for det. Det hendte han sendte folk videre til lege, men ikke hver gang han burde gjort det. ♦

Les et lengre intervju på fritanke.no (søkereferanse 8766).

Den nye folkereligiositeten

HVA ER
NYRELIGIØSITET

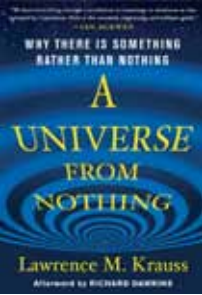
Siv Ellen Kraft
Universitetsforlaget (2011)

Det er mange som interesserer seg litt eller mye for healing, klarsyn, engler og magi, og mener at alle må finne sin egen sannhet inni seg. Nyreligiøst tankegods finnes i populære TV-programmer, interiørtrender, helse- og velvære-bransjen, boksalg, og mange nyreligiøse begrep er blitt en del av dagligtalen.

I boka *Hva er nyreligiositet* hevder forfatteren, professor i religionsvitenskap Siv Ellen Kraft, at New Age er *ekte religion* på linje med andre religioner. Mistenker vi at nyreligiositet ikke er religion har vi et for snevert religionsbegrep, argumenterer Kraft. Som de fleste andre religionsvitere ser ikke Kraft det som sin oppgave å være kritisk til religion. Men når hun omtaler alternativ medisin tillater hun seg å advare. Her refererer hun til vitenskapelige undersøkelser av alternativ medisin, inkludert homeopati, og til at man ikke kan vise til *noen* effekt. Terapeutenes bakgrunn er dessuten sterkt varierende – de behandler gjerne syke mennesker basert på helgekurs eller medfødte evner.

Hva er-serien skal gi en oversiktlig innføring – men nyreligiositet er et særdeles uoversiktlig felt. *Hva er nyreligiositet* hjelper leseren til å navigere på dette kaotiske og spennende feltet, selv om forfatteren selv er forsiktig med å gi en samtidsdiagnose. ♦

NORUNN KOSBERG
filosof og foreleser

Stor ståhei for ingenting

A UNIVERSE
FROM NOTHING

Lawrence M. Krauss
The Free Press (2012)

Begrepet «ingenting» virker lett å forstå når man sjekker saldoen i begynnelsen av januar. Men det blir straks vanskeligere å få tak på når man møter begrepet i det evige spørsmålet om hvorfor det finnes noe i stedet for ingenting. I sin nyeste bok gir den kjente fysikeren og forskningsformidleren Lawrence Krauss en oversikt over hvilke svar fysikken kan gi på spørsmålet.

Boka kan leses som en populær-vitenskapelig innføring i Big Bang-modellen, mørk materie og mørk energi. Krauss er en dyktig formidler, men temaet er krevende. Belønningen for å bruke tiden som trengs for å henge med i svingene er en god innsikt i moderne kosmologi. Et stort pluss er at Krauss, til forskjell fra mange andre som skriver om temaet, er flink til å skille mellom det vi kan være ganske sikre på, og det som foreløpig må anses som gjetninger.

Boka anbefales til alle som har greid å få saldoen til å gå fra ingenting til noe. ♦

Les en lengre utgave på fritanke.no. (8741)

ØYSTEIN ELGARØY
astrofysiker

Sekularisme på norsk

SEKULARISME
– MED NORSKE BRILLER

Sindre Bangstad, Oddbjørn Leirvik &
Ingvill Thorson Plesner (red.)
Unipub 2012

I *Sekularisme – med norske briller* drøfter 10 norske fagfolk med ulik bakgrunn drøftet sekularismebegreper i lys av seinere års diskusjoner om religionens rolle. Den som trodde sekularisme var et enkelt begrep, blir her godt forvirret. Dette er på langt nær en fasit, men utforskinger av – og påstander ikke alle vil være enige i om – hva «sekularisme» innebærer i norsk kontekst.

Verdt å nevne er Eivind Smith, som legger an et konstitusjonelt perspektiv norske politikere burde lese før de gjør sitt grunnlovsvedtak i mai. Muslimen og islamforskeren Anne Sofie Roalds skriver tankevekkende om særlig ung norsk muslimsk identitet og sekularisme. Den ga i hvert fall meg følelsen av å forstå mer av dynamikken mellom unge norske muslimers hijab-bruk og deres internalisering av menneskerettsargumentasjon.

Ikke alle artiklene er like klare og forståelige, men boka anbefales for alle som er interessert i den norske debatten om temaet. ♦

KIRSTI BERGH
redaktør av fri tanke

3 BØKER
OM GOD
TENKNING

Dag Østerberg
FORSTÅELSEFORMER (Pax 1966)
En kortfattet og nyttig bok om å forstå ulike måter å erkjenne verden på.

Karl Popper
FORNUFT OG RIMELIGHET SOM
TENKEMÅTE (norsk utgave Dreyer
1981) Vitenskapsfilosofen Popper
revolusjonerte forståelsen av hvordan
skjerpe vår tenkning.

Arne Næss
EN DEL ELEMENTÆRE LOGISKE
EMNER (Universitetsforlaget
1975) Exphil-klassiker om språk
og logisk tenkning som fortsatt er
å anbefale.

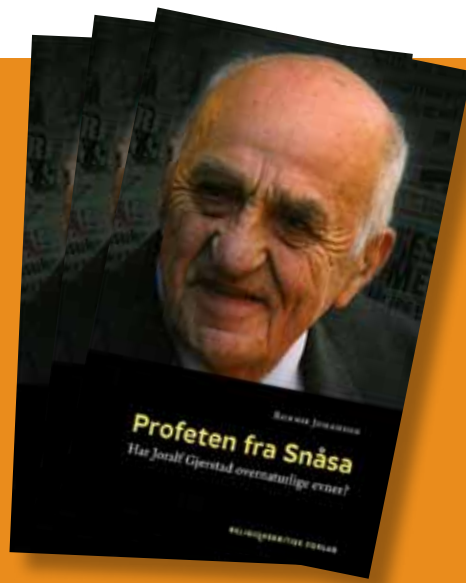
Kjøp Ronnie Johansons nye bok i nettbutikken

Kr 150,- + frakt kr 39,-

«Snåsakallen [...] blir dissekert og avkledd i den ferske og underholdende boka Profeten fra Snåsa». Kommentator Hege Ulstein i Dagsavisen

Endelig kommer det en norsk bok som seriøst kritiserer Snåsamannen og hans påståtte mirakelevner: «Profeten fra Snåsa» av Ronnie Johanson bør bli folkelesning. Professor dr.med. Tor K. Larsen i Dagbladet.

Se våre flotte produkter på human.no/nettbutikk

Verv en venn. Motta førstehjelpspute

Over 1/3 av den norske voksne befolkningen identifiserer seg med det humanistiske livssynet. Sjansen er stor for at du kjenner noen som kan tenke seg å bli medlem i Human-Etisk Forbund. Foreslå medlemmer ved å sende e-post til medlem@human.no. Oppgi navn og e-post til de du mener vil bli medlem. Vi oppgir til mottakeren hvem tipset kom fra.

Vi gir deg en flott førstehjelpspute hvis de du foreslår melder seg inn. Takk for hjelpen!

Abonner på Humanist

Tidsskriftet Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Innholdet varierer fra det allment filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige, til mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster 200 kroner for fire nummer per år. Bestill på humanist@humanist.no, www.humanist.no eller ring 23 15 60 00.

Vil du bli kursleder til Humanistisk konfirmasjon?

Denne våren har rundt 10 000 ungdommer Humanistisk konfirmasjon. Det kan bli like mange neste år. Human-Etisk Forbund søker derfor engasjerte og ansvarlige voksne som kan lede konfirmasjonskurs om livssyn og etikk i 2013. Du må identifisere deg det

humanistiske livssynet, kunne skape engasjement, stimulere til ansvarsbevissthet, toleranse og kritisk tenkning. Du får opplæring og honorar.

Les mer om Humanistisk konfirmasjon på human.no eller kontakt ditt fylkeslag/lokallag.

Hjelp oss å holde medlemsregisteret oppdatert

Har du endret e-post, telefon, adresse, navn eller livssituasjon? Gi oss beskjed på medlem@human.no eller 23 15 60 10, så holder vi medlemsregistret vårt oppdatert.

Har du barn under 15 år?

Vi kan få offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år, men du må selv registrerer barna dine hos oss. Hvis du vil at den offentlige støtten skal gå til oss, send oss skjemaet du finner på www.human.no/0m-oss/Medlemskap/Bli-medlem eller kontakt oss på medlem@human.no eller 23 15 60 10.

HOVEDKONTOR

St. Olavsgate 27,
Postboks 6744
St. Olavs plass
0130 Oslo

Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:
www.human.no
Se også: [facebook.no/humanetiskforbund](https://www.facebook.com/humanetiskforbund)

FYLKESKONTORER

Østfold
Tlf 69 31 71 65
ostfold@human.no

Rogaland
Tlf 51 90 64 50/52
rogaland@human.no

Akershus
Tlf 23 15 60 80
akershus@human.no

Hordaland
Tlf 55 21 41 90
hordaland@human.no

Oslo
Tlf 23 15 60 60
oslo@human.no

Sogn og Fjordane
Tlf 57 67 53 90
sognogfjordane@human.no

Hedmark
Tlf 62 53 05 22
hedmark@human.no

More og Romsdal
Tlf 71 21 56 05
moreogromsdal@human.no

Oppland
Tlf 61 17 67 10
oppland@human.no

Sør-Trøndelag
Tlf 73 80 64 80
sor-trondelag@human.no

Buskerud
Tlf 32 89 36 70
buskerud@human.no

Nord-Trøndelag
Tlf 48 60 62 28
nord-trondelag@human.no

Vestfold
Tlf 33 31 32 05
vestfold@human.no

Telemark
Tlf 35 53 13 38
telemark@human.no

Nordland
Tlf 75 52 97 00
nordland@human.no

Aust-Agder
Tlf 37 02 41 00
aust-agder@human.no

Troms
Tlf 77 65 81 98
troms@human.no

Vest-Agder
Tlf 95 75 95 41
vest-agder@human.no

Finnmark
Tlf 95 07 69 23
finnmark@human.no

For kontortider og annet, se human.no.

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ

OG FØLG OSS PÅ

Jeg ønsker å bestille stk *Skyggeferden* á kr 247,-
Jeg ønsker å bestille stk *Paranormalitet* á kr 247,-
Jeg ønsker å bestille stk *Sekter* á kr 247,-

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

E-POST:

UNDERSKRIFT:

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

Bestill bøker direkte fra Humanist forlag

www.humanistforlag.no

Sara Azmeh Rasmussen

SKYGGEFERDEN

Sara Azmeh Rasmussens debutroman gikk rett inn på bestselgerlista for skjønnlitteratur. En viktig bok fra Norges for tiden viktigste og modigste feminist viser oss nok en gang hvordan det private også er politisk.

HEF-pris: 247,- (ord. pris: 329,-)

Sara Azmeh Rasmussen er vinner av Fritt Ords pris for 2012!

«En strålende debutroman»

AFTENPOSTEN

«Gnistrende aktuell»

DAGBLADET

Richard Wiseman

PARANORMALITET

Hvorfor vi ser det som ikke er der

Hvorfor er det så mange som lar seg overbevise av Snåsamannen og lignende fenomener? Tidligere tryllekunstner og psykolog Richard Wiseman forklarer deg hvorfor og hvordan på et overbevisende og meget underholdende vis.

HEF-pris: 247,-
(ord. pris: 329,-)

Audhild Skoglund

SEKTER

Denne boken gir økt forståelse og innsikt i sekt-problematikken gjennom et kritisk blikk på både sektene selv og samfunnets syn på dem.

HEF-pris: 247,-
(ord. pris: 329,-)FORLAG

«...en
nødvendig bok,
som bør leses
av alle»

MORGENBLADET

FOR Å BESTILLE BØKENE SE KUPONGEN PÅ **SIDE 82** ELLER GÅ TIL WWW.HUMANISTFORLAG.NO